

Kulturna dobra kao pokretači razvoja lokalne zajednice: prijedlog plana upravljanja Metulumom - središtem japodske kulture u općini Jospidol

Vojvodić, Hrvoje

Master's thesis / Specijalistički diplomski stručni

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **The University of Applied Sciences Baltazar Zaprešić / Veleučilište s pravom javnosti Baltazar Zaprešić**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:129:070216>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-10**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository of the University of Applied Sciences Baltazar Zaprešić - The aim of Digital Repository is to collect and publish diploma works, dissertations, scientific and professional publications](#)

VELEUČILIŠTE
s pravom javnosti
BALTAZAR ZAPREŠIĆ
Zagreb
Specijalistički diplomski stručni studij
Menadžment javnog sektora

HRVOJE VOJVODIĆ

**Kulturna dobra kao pokretači razvoja lokalne zajednice: prijedlog
plana upravljanja Metulumom – središtem japodske kulture u
općini Jospidol**

SPECIJALISTIČKI ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2021. godine

VELEUČILIŠTE
s pravom javnosti
BALTAZAR ZAPREŠIĆ
Zagreb
Specijalistički diplomski stručni studij
Menadžment javnog sektora

SPECIJALISTIČKI ZAVRŠNI RAD

**Kulturna dobra kao pokretači razvoja lokalne zajednice: prijedlog
plana upravljanja Metulumom – središtem japodske kulture u
općini Jospidol**

Mentorica:
Barbara Franić, univ.spec.oec.v.pred.

Naziv kolegija:
Javna doba i zaštita
nacionalnih vrijednosti

Student:
Hrvoje Vojvodić

JMBAG studenta:
0234059429

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	1
ABSTRACT.....	1
1. UVOD.....	2
1.1. PREDMET I CILJ ISTRAŽIVANJA.....	2
1.2. ISTRAŽIVAČKA PITANJA.....	3
1.3. METODE ISTRAŽIVANJA.....	3
1.4. STRUKTURA RADA.....	3
2. VRIJEDNOST KULTURNE BAŠTINE KAO JAVNOG DOBRA.....	5
2.1. JAVNA DOBRA.....	5
2.2. KULTURNA BAŠTINA KAO JAVNO DOBRO.....	7
2.2.1. <i>KULTURNA DOBRA</i>	7
2.2.2. <i>KULTURNA BAŠTINA</i>	8
2.3. VRIJEDNOST MATERIJALNOG KULTURNOG DOBRA.....	11
3. RAZVOJ LOKALNE ZAJEDNICE KROZ ODRŽIVI KULTURNI TURIZAM.....	13
3.1. LOKALNA ZAJEDNICA I ODRŽIVI RAZVOJ.....	13
3.2. ODRŽIVI KULTURNI TURIZAM.....	16
4. METULUM – SREDIŠTE JAPODSKE KULTURE.....	23
4.1. JOSIPDOL.....	23
4.2. JAPODI.....	27
4.2.1. <i>PODRIJETLO</i>	29
4.2.2. <i>KULTURA I DRUŠTVO</i>	29
4.2.3. <i>RIMSKA OSVAJANJA</i>	33
4.2.4. <i>LEGENDA O METULUMU</i>	34
4.2.5. <i>CAR OKTAVIJAN (CEZAR AUGUST)</i>	35
4.3. ARHEOLOŠKA ISTRAŽIVANJA LOKALITETA.....	36
5. PRIJEDLOG PLANA UPRAVLJANJA LOKALITETOM METULUM.....	39
5.1. OPIS I STANJE DOBRA.....	39
5.1.1. <i>ARHEOLOŠKI PARK MODRUŠ-VINIŠICA – STUDIJA PREDIZVODLJIVOSTI</i>	43
5.2. VRIJEDNOST I ZNAČAJ DOBRA.....	43
5.3. ZAKONODAVNI OKVIR.....	44
5.4. SWOT ANALIZA PLANA UPRAVLJANJA LOKALITETOM METULUM.....	45
5.5. USPOREDBA S DOMAĆIM I MEĐUNARODNIM PRIMJERIMA.....	46

5.5.1.	<i>VUČEDOL</i>	47
5.5.2.	<i>HUŠNJKOVO BRDO</i>	50
5.5.3.	<i>ZHOUKOUDIAN</i>	52
5.5.4.	<i>NEWGRANGE</i>	55
5.6.	IZJAVA O MISIJI I VIZIJI.....	58
5.7.	UPRAVLJAČKE POLITIKE TE CILJEVI I AKTIVNOSTI (PRIJEDLOG ODRŽIVOG RAZVOJA LOKALITETA).....	58
6.	MOGUĆNOST RAZVOJA KULTURNOG TURIZMA U OKRUŽENJU JOSIPDOLA.	62
7.	ZAKLJUČAK	64
8.	IZJAVA	65
9.	POPIS LITERATURE	66
9.1.	KNJIGE I RADOVI.....	66
9.2.	INTERNETSKI IZVORI	68
9.3.	ZAKONI I DRUGI PROPISI.....	69
10.	POPIS SLIKA I TABLICA	70
10.1.	SLIKE	70
10.2.	TABLICE	71
	ŽIVOTOPIS	72

SAŽETAK

Kulturna baština je javno dobro cijelog čovječanstva i kao takva pripada svakome od nas. Kulturna dobra mogu biti snažan pokretač društvenog i gospodarskog razvoja u lokalnoj zajednici. U okviru rada istražuje se razvoj lokalne zajednice kroz održivi kulturni turizam. Pri tome se postavlja temeljni cilj istraživanja – prikazati arheološku baštinu kao turistički potencijal i pokretač razvoja u lokalnoj zajednici na primjeru arheološkog lokaliteta Metulum i kulture Japoda u općini Josipdol. Japodi su uglavnom nepoznanica za prosječnu osobu u Hrvatskoj, kao i u cijeloj Europi te predstavljaju neiskorišten kulturno-turistički potencijal. Kroz prijedlog plana upravljanja kulturnim dobrom želi se utvrditi vrijednost arheološkog lokaliteta Metulum i istaknuti njegove potencijale kao pokretača razvoja lokalne zajednice kroz održivi kulturni turizam.

Ključne riječi: javna dobra, lokalna zajednica, održivi kulturni turizam, Metelum, Japodi

ABSTRACT

Cultural heritage is a public good of all mankind and as such belongs to each of us. Cultural goods can be a powerful driver of social and economic development in the local community. The paper investigates the development of the local community through sustainable cultural tourism. The basic goal of the research is set - to present the archaeological heritage as a tourist potential and driver of development in the local community on the example of the archaeological site Metulum and the culture of Iapydes in the municipality of Josipdol. Iapydes are mostly unknown to the average person in Croatia, as well as in the whole of Europe, and they represent untapped cultural and tourist potential. The proposal of the cultural property management plan aims to determine the value of the archeological site Metulum and highlight its potentials as a driver of local community development through sustainable cultural tourism.

Key words: public goods, local community, sustainable cultural tourism, Metelum, Iapydes

1. UVOD

U ovom završnom specijalističkom radu autor želi istaknuti kako su kulturna dobra Republike Hrvatske pokretači razvoja lokalne zajednice, posebice ruralnih sredina. Primorski dio Hrvatske već je dosegnuo određenu turističku ponudu, dok potencijali ruralnih dijelova Hrvatske obiluju kulturnim dobrima koje treba prepoznati, zaštititi te valorizirati kroz održivi turizam koji ima mogućnost i na ekonomski razvoj lokalne zajednice u koji se nalazi. Ideja vodilja ovog rada je upoznavanje ljudi s (zaboravljenom) poviješću hrvatskih krajeva te njeno iskorištavanje u svrhu održivog turizma i ekonomskim razvojem kraja.

1.1. PREDMET I CILJ ISTRAŽIVANJA

Predmet istraživanja ovog rada je arheološki lokalitet Metulum i kultura Japoda u općini Jospidol. Za temu Japoda autor se odlučio jer smatra da samo poznavanje povijesti i kulture tog naroda je nepravredno zapostavljeno. Današnje proučavanje povijesti se u javnosti najčešće svodi na rimsko doba i rani srednji vijek (zapravo od doseljenja Hrvata) pa prema današnjici.

U okviru ovog rada istražuje se razvoj lokalne zajednice kroz održivi kulturni turizam temeljen na arheološkoj baštini. Pri tome se postavlja temeljni cilj istraživanja – prikazati arheološku baštinu kao turistički potencijal i pokretač razvoja u lokalnoj zajednici na primjeru arheološkog lokaliteta Metulum kroz prijedlog plana upravljanja kulturnim dobrom. Da bi arheološki lokalitet postao turistička atrakcija i pokretač razvoja u lokalnoj zajednici potrebno je poduzeti određene pripremne radnje, pri čemu je nužno napraviti plan upravljanja (odrediti viziju, ciljeve i mjere upravljanja) kulturnim dobrom. Obradena su i opisana četiri primjera dobre prakse: Hušnjakovo brdo i Vučedol u Hrvatskoj, Newgrange u Irskoj te Zhoukoudian u Narodnoj Republici Kini.

Otvaranjem arheološkog parka na lokalitetu Metuluma u općini Jospidol moglo bi se turističkoj aktivnosti kraja, koja bi se ogledala u ekonomskim učincima korištenja baštine; od mogućnosti zapošljavanja lokalnog stanovništva, otvaranja novih smještajnih kapaciteta, ugostiteljskih usluga, pa sve do proizvodnje suvenira i ostalih proizvoda iz lokalnih OPG-ova.

1.2. ISTRAŽIVAČKA PITANJA

Iz temeljnog cilja proizlaze i istraživačka pitanja na koja će se odgovoriti u ovom radu.

I.P.1. Koje su mogućnosti korištenja lokaliteta Metulum za gospodarski napredak Josipdola? Kako može pridonijeti razvoju turizma i samog gospodarstva?

I.P.2. Koje koristi može donijeti takav projekt za kulturu Josipdola, a i cijele Hrvatske? Kako razviti kulturni turizam i kako utjecati na edukaciju i svijest stanovništva.

I.P.3. Koje korake treba poduzeti za ostvarenje jednog takvog projekta, te što možemo naučiti iz primjera dobre prakse?

1.3. METODE ISTRAŽIVANJA

Rad se sastoji od dva dijela, teorijskog i empirijskog. Metode istraživanja koje su se koristile pri pisanju ovog rada bile su dedukcija, kompilacija i terenski rad. Teorijski dio je napravljen temeljem sekundarnog istraživanja. Za izradu teorijskog dijela rada koristi se relevantna akademska literatura. Prilikom istraživanja upravljanja arheološkim koriste se dostupne publikacije i drugi relevantni internet izvori. Na osnovu primjera lokaliteta koji su se pokazali uspješni iznesena je ideja na koji način bi trebalo osmisliti i provesti projekt plana upravljanja Metuluma.

1.4. STRUKTURA RADA

Ovaj rad je strukturiran, odnosno podijeljen u 4 glavne tematske cjeline. Nakon uvoda, objašnjeni su pojmovi kulturne baštine i kulturnih dobara općenito, kao i razlike između njih. U drugoj cjelini obrađuju se kulturna dobra i razvoj lokalne zajednice kroz kulturni turizam. Govori se o lokalnim zajednicama općenito te o programu održivog razvoja istih u Republici Hrvatskoj. Nakon prikaza održivog razvoja, slijedeća cjelina posvećena je samom lokalitetu. Iznesena su glavna obilježja Josipdola, te glavne informacije o Japodima. Kako o kulturi i običajima, tako i o povijesti, s posebnim osvrtom na rimska osvajanja. Na kraju ove cjeline donesen je osvrt na arheološka istraživanja lokaliteta Metuluma. Kao zadnje poglavlje ovog

Hrvoje Vojvodić: Kulturna dobra kao pokretači razvoja lokalne zajednice:
 prijedlog plana upravljanja Metulumom – središtem japodske kulture u općini Josipdol

rada opisan je prijedlog plana upravljanja lokalitetom Metulum. U ovom djelu donesen je opis trenutnog stanja, pravni okvir, upravljačke politike i ciljevi, ali i poveznica s postojećim projektom općine Josipdol - Arheološki park Modruš-Viničica. Također, navedeni su i primjeri dobre prakse upravljanja sličnim lokalitetima.

2. VRIJEDNOST KULTURNE BAŠTINE KAO JAVNOG DOBRA

Putem mehanizama javnog sektora, javna dobra nam moderna i suvremena država stavlja na raspolaganje. Prema Ustavu Republike Hrvatske¹ u članku 52. stoji: „More, morska obala i otoci, vode, zračni prostor, rudno blago i druga prirodna bogatstva, ali i zemljište, šume, biljni i životinjski svijet, drugi dijelovi prirode, nekretnine i stvari od osobito kulturnog, povijesnog, gospodarskog i ekološkog značenja, za koje je zakonom određeno da su od interesa za Republiku Hrvatsku, imaju njezinu osobitu zaštitu.“ Nadalje je u Ustavu navedeno kako „dobra od interesa za RH imaju njezinu osobitu zaštitu te se Zakonom određuje način na koji se ta dobra mogu upotrebljavati i iskorištavati“.

Prema Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara² „kulturna dobra su od interesa za Republiku Hrvatsku i kao takva uživaju njenu osobitu zaštitu“.

2.1. JAVNA DOBRA

Javna dobra (misli se na sve oblike zaštićenih dobara – javna dobra, zajednička dobra, dobra od općeg interesa, dobra u općoj uporabi itd.) „tradicionalno predstavljaju bazu društvenog i gospodarskog razvoja“ (Musa, 2018:5). Adam Smith (2015) također se osvrnuo na javna dobra u svojoj knjizi "Bogatstvo naroda" (The Wealth of Nations), kada govori da pojedinci pokrenuti "nevidljivom rukom" da bi zadovoljili vlastite interese služe u svrhu općeg dobra. Zagovarao je da društvo treba podržati zajedničke odgovornosti kako bi se osigurala dobrobiti ekonomski najugroženije klase.

Javna dobra tradicionalno predstavljaju bazu društvenog i gospodarskog razvoja. Kao javno dobro smatramo svako dobro koje ima karakteristike nekonkurentnosti i neisključivosti. Iako u stvarnosti ne postoji takvo dobro koje je apsolutno nekonkurentno i neisključivo. Kao značajke javnih dobara navodimo neisključivost, neiscrpnost i nedjeljivost. *Neisključivost javnog dobra* smatra se korištenje javnog dobra u određenom trenutku od određene osobe, a sa ne isključuje mogućnost korištenja tog istog dobra od drugih osoba. *Neiscrpnost javnog dobra* smatra se ako

¹ Ustav Republike Hrvatske. <https://www.zakon.hr/z/94/Ustav-Republike-Hrvatske>. pristupano 10.04.2021.

² Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara. <https://www.zakon.hr/z/340/Zakon-o-za%C5%A1titi-i-o%C4%8Duvanju-kulturnih-dobara>. pristupano 10.04.2021.

neko javno dobro koristi više osoba istovremeno to ne znači da će se to dobro iscrpiti. *Nedjeljivost javnog dobra* smatra se da se određeno javno dobro ne može podijeliti.

U ovom djelu rada ne smijemo zaboraviti navesti članak Garretta Hardina iz 1968. godine pod nazivom „*Tragedy of the commons*“ u kojem opisuje problem prekomjernog iskorištavanja javnih dobara te između ostalog navodi primjer za razumijevanje ovog koncepta: „*Postoji kolektivno vlasništvo nad zemljištem. Ovu zemlju koristi nekoliko pastira i njihovih ovaca. Sve funkcionira, ali svaki racionalni pastir želi povećati svoju dobit povećavajući svoje stado. Ova promjena donosi pastiru veću korisnost nego što je jedna ovca čini štetu koja se može zamisliti kao dodatno smanjenje kvalitete zemljišta. Sve veća populacija ovaca rezultira tragedijom jer zemlja postaje neplodna*“ (Hardin, 1968:12-13).

Treba razlikovati opća i javna dobra i to tako da kao opća dobra smatramo stvari koje nisu sposobne biti objektom nečijih stvarnih prava, a prije svega prava vlasništva, a kao javna dobra smatramo ona dobra koja mogu biti u vlasti određenih pravnih osoba pa tako i objektom prava vlasništva ili drugih stvarnih prava. Unatoč rastućoj važnosti u suvremenom društvu, pojam općeg dobra prvi se put spominje prije više od dvije tisuće godina u djelima Platona, Aristotela i Cicerona. Bez obzira na vremensko razdoblje, Aristotel je točno opisao problem sa zajedničkim dobrima: "O onome što je zajedničko mnogima najmanje se pazi, jer svi ljudi više vode računa o svom, nego o onome što imaju zajedničko s drugima"(Mankiw, 2015).

Nadalje, prema podjeli javnih dobara ona mogu biti čista (kada ih nudi samo država kao npr. zdravstvo, vojska), mješovita (kada ih uz državu može nuditi i privatni sektor kao npr. kultura, sport), te meritorna (kada pojedinac nije u stanju ispravno procijeniti neko dobro, tada država odlučuje za njega kao npr. zabrana droga, minimalno obrazovanje).

Također, razlikujemo javna dobra u općoj uporabi (javno vodno dobro, zaštićeni dijelovi kulturne baštine itd.), te u javnoj uporabi (nekretnine i stvari u vlasništvu javnopravnih osoba). Kao najvažnije sektore jasnih dobara spomenuti ćemo: sigurnost, obrazovanje, zdravstvo, javno upravljanje te okoliš. Po načinu nastanka javna dobra mogu biti ona nastala prirodnim putem ili nastala ljudskim djelovanjem. Slijedeća podjela koju treba spomenuti je prema namjeni javnih dobara, a to su: javna dobra u općoj uporabi i javna dobra namijenjenima pojedinim subjektima za

posebne svrhe. Navedimo još jednu podjelu, a to je vrsta javnih dobara obzirom na objekt u koju spadaju: zemljišno dobro, vodno dobro, pomorsko dobro i zračno dobro.

2.2. KULTURNA BAŠTINA KAO JAVNO DOBRO

U ovom poglavlju objašnjene su razlike između „kulturnog dobra“ i „kulture baštine“. Definicije kulturne baštine vremenom su se mijenjale, odnosno proširivale, bilo u karakteru tipologije ili u geografskom smislu. Jelinčić (2010:17) navodi da "baština postaje nacionalno dobro, a snaga koju posjeduje kao nositelj identiteta određene društvene zajednice s jedne strane predstavlja prošlost te iste zajednice, a s druge ima implikacije i na njezinu sadašnjost, odnosno budućnost“.

2.2.1. KULTURNA DOBRA

Termin „kulturna dobra“ ima nešto uže značenje od termina „kulture baštine“ i najčešće se odnosi na određeni segment ili vrstu kulturne baštine. Dakle, „pri pokušaju tipologizacije kulturne baštine gubi se sveobuhvatna definicija kulturne baštine i uvodi se izraz u množini kulturna dobra“(Milotić Bulić, 2018:5).

U užem smislu možemo reći da je kulturno dobro svako dobro od državnog interesa koje uživa osobnu državnu zaštitu. U širem smislu, kulturno dobro je kulturna baština koja pripada nekom društvu ili nekoj skupini, tj. kulturno dobro je nešto što treba biti očuvano kao kulturna vrijednost.

Kulturna dobra su definirana u Zakonu o očuvanju kulturnih dobara³ i to kao:

- „pokretne i nepokretne stvari od umjetničkoga, povijesnoga, paleontološkoga, arheološkoga, antropološkog i znanstvenog značenja;
- arheološka nalazišta i arheološke zone, krajolici i njihovi dijelovi koji svjedoče o čovjekovoj prisutnosti u prostoru, a imaju umjetničku, povijesnu i antropološku vrijednost;

³Republika Hrvatska. 1999. Zakon o očuvanju kulturnih dobara. <https://www.zakon.hr/z/340/Zakon-o-za%C5%A1titi-i-o%C4%8Duvanju-kulturnih-dobara>

- nematerijalni oblici i pojave čovjekova duhovnog stvaralaštva u prošlosti kao i dokumentacija i bibliografska baština i
- zgrade, odnosno prostori u kojima se trajno čuvaju ili izlažu kulturna dobra i dokumentacija o njima“.

Kulturna dobra bez obzira na vlasništvo, preventivnu zaštitu ili registraciju uživaju zaštitu prema odredbama ovoga Zakona. Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, sa zadnjim izmjenama, na snazi je od 4. lipnja 2020. godine (NN 69/99, 151/03, 157/03, 100/04, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 98/15, 44/17, 90/18, 32/20, 62/20).

Kulturna dobra, sukladno Zakonu o očuvanju kulturnih dobara, od interesa su za Republiku Hrvatsku i uživaju njezinu osobitu zaštitu. Stoga se može zaključiti da:

- **zaštita** kulturnog dobra jest poglavito provedba mjera zaštite pravne i stručne naravi propisanih odredbama ovoga Zakona, a sukladnih pravilima konzervatorske struke,
- **očuvanje** kulturnoga dobra jest provedba mjera zaštite i očuvanja radi produženja trajanja spomeničkih svojstava kulturnoga dobra.

2.2.2. KULTURNA BAŠTINA

Kulturna baština sukladno UNESCO-ovoj Konvenciji za zaštitu svjetske kulturne i prirodne baštine, iz 1972. godine odnosi se na „spomenike, skupine građevina i lokalitete od povijesne, estetske, arheološke, znanstvene, etnološke ili antropološke vrijednosti“. Na službenim stranicama Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske definira se: „Kulturna baština, materijalna i nematerijalna, zajedničko je bogatstvo čovječanstva u svojoj raznolikosti i posebnosti, a njena zaštita jedan je od važnih čimbenika za prepoznavanje, definiranje i afirmaciju kulturnog identiteta. Ministarstvo kulture i medija razvija mehanizme i uspostavlja mjere zaštite kulturne baštine s ciljem osiguranja njene održivosti što podrazumijeva identificiranje, dokumentiranje, istraživanje, održavanje, zaštitu, korištenje kao i promicanje njenih vrijednosti“.⁴

Kulturnu baštinu čine „pokretna i nepokretna kulturna dobra od umjetničkoga, povijesnoga, paleontološkoga, arheološkoga, antropološkog i znanstvenog značenja“

⁴Službene stranice Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske. (n.d.).Kulturna baština. Preuzeto s <https://www.min-kulture.hr/> (01.09.2021.)

(Ministarstvo kulture i medija, 2021.). „Arheološka nalazišta i arheološke zone, krajolici i njihovi dijelovi koji svjedoče o čovjekovoj prisutnosti u prostoru. Nematerijalni oblici kulturne baštine i pojave čovjekova duhovnog stvaralaštva u prošlosti kao i dokumentacija i bibliografska baština i zgrade, odnosno prostori u kojima se trajno čuvaju ili izlažu kulturna dobra i dokumentacija o njima. Vrijednosti kulturne baštine prepoznajemo kao starosne, povijesne, kulturne, umjetničke i autentične“ (Ministarstvo kulture i medija, 2021.).

Kulturnu baštinu dijelimo na materijalnu (nepokretna kulturna dobra i pokretna kulturna dobra) i nematerijalnu.

Materijalna kulturna baština se dijeli na nepokretnu kulturnu baštinu i pokretnu kulturnu baštinu.

Nepokretnu kulturnu baštinu s utvrđenim svojstvom kulturnog dobra čine pojedinačne građevine i /ili kompleksi građevina, kulturno-povijesne cjeline te krajolici koji kolokvijalnim nazivom nepokretna kulturna dobra predstavljaju graditeljsku baštinu od pojedinačne građevine prema cjelini (skupina građevina) odnosno područje (krajolik)“ (Ministarstvo kulture i medija, 2021.).

Nepokretno kulturno dobro može biti:

- „grad, selo, naselje ili njegov dio,
- građevina ili njezini dijelovi, te građevina s okolišem,
- elementi povijesne opreme naselja,
- područje, mjesto, spomenik i obilježje u svezi s povijesnim događajima i osobama,
- arheološko nalazište i arheološka zona, uključujući i podvodna nalazišta i zone,
- područje i mjesto s etnološkim i toponimskim sadržajima,
- krajolik ili njegov dio koji sadrži povijesno karakteristične strukture, koje svjedoče o čovjekovoj nazočnosti u prostoru,
- vrtovi, perivoji i parkovi,
- tehnički objekt s uređajima i drugi slični objekti“ (Ministarstvo kulture i medija, 2021.).

Pokretnom kulturnom baštinom definiraju se „različite zbirke, predmeti, dokumenti od povijesne i umjetničke važnosti. Prema čl. 8 Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara⁵ pokretno kulturno dobro može biti:

- zbirka predmeta u muzejima, galerijama, knjižnicama i drugim ustanovama, kao i u

⁵Republika Hrvatska. Zakon o zaštiti kulturnih dobara. Dostupno na <https://www.zakon.hr/z/340/Zakon-o-za%C5%A1titi-i-o%C4%8Duvanju-kulturnih-dobara>

- drugim pravnim osobama te državnim i upravnim tijelima uključujući i kod fizičkih
- osoba,
- crkveni inventar i predmeti,
- arhivska građa, zapisi, dokumenti, pisma i rukopisi,
- filmovi,
- arheološki nalazi,
- antologijska djela likovnih i primijenjenih umjetnosti i dizajna,
- etnografski predmeti,
- stare i rijetke knjige, novac, vrijednosni papiri, poštanske marke i druge tiskovine,
- dokumentacija o kulturnim dobrima,
- kazališni rekviziti, skice, kostimi i sl.,
- uporabni predmeti (namještaj, odjeća, oružje i sl.), prometna i prijevozna sredstva i
- uređaji, predmeti koji su značajna svjedočanstva razvitka znanosti i tehnologije“ (Zakon o zaštiti kulturnih dobara, 1999.).

Nematerijalna kulturna baština obuhvaća „prakse, predstave, izraze, znanja, vještine, ali i instrumente, predmete, rukotvorine i kulturne prostore koje jedna zajednica, skupina ljudi ili narod smatraju dijelom svoje kulturne baštine“ (Ministarstvo kulture i medija, 2021.). Sukladno Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (NN 69/99), nematerijalnim kulturnim dobrom podrazumijevaju se oblici i pojave duhovnog stvaralaštva, kao što su:

- „jezik, dijalekti, govor, toponimika i usmeno-književni oblici;
- folklorno stvaralaštvo (glazba, ples, predaje, igre, obredi, običaji);
- tradicijska umijeća i obrti“ (Zakon o zaštiti kulturnih dobara, 1999.).

Zaštita kulturne baštine jedan je od „važnih čimbenika za prepoznavanje, definiranje i afirmaciju kulturnog identiteta“, stoga Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske „razvija mehanizme i uspostavlja mjere zaštite kulturne baštine s ciljem osiguranja njene održivosti što podrazumijeva identificiranje, dokumentiranje, istraživanje, održavanje, zaštitu, korištenje kao i promicanje njenih vrijednosti“ (Ministarstvo kulture i medija, 2021).

2.3. VRIJEDNOST MATERIJALNOG KULTURNOG DOBRA

„Valorizacija kulturnog dobra sastoji se od niza vrijednosti koje čini cjelinu, poput kriška torte koje su na različit način vrednovane“ (Mason, 2002 navedeno u Milotić Bulić, 2018:10).

Kategorizacija vrijednosti proizlazi iz različitih tumačenja vrijednosti baštine zavisno od različitih dionika uključenih u procesu upravljanja ili konzervatorskih odluka. Dvije su glavne kategorije vrijednosti: sociokulturne (kulturne ili neekonomske vrijednost) i ekonomske. Prema raznim autorima kulturne vrijednosti se dijele na:

- „povijesna vrijednost – korijen samog pojma baštine. Potiče odnos ili reakciju na prošlost prema naslijeđenim artefaktima;
- znanstvena vrijednost – proizlazi iz znanstvenog sadržaja (npr. tumačenja raznih zapisa) i istraživačkih praksi (npr. arheologija);
- vrijednost autentičnosti – temelji se na jedinstvenost i integritetu kulturnog dobra;
- simbolička vrijednost – odražava etnički identitet zajednice prema baštini; simbolizira iskustva i doživljaje povijesne i kulturne važnosti;
- duhovna/vjerska vrijednost – odražava sveta ili vjerska značenja kulturnog dobra, koja proizlaze iz vjerovanja i učenja organizirane religije, ali oni mogu također obuhvatiti i druge doživljaje kao osjećaj strahopoštovanja, ushita, čuđenja, vjerskog priznavanja, i slično;
- estetska vrijednost – odnosi se na vizualne karakteristike kulturnog dobra; ljepota koja može obuhvatiti u širem smislu miris, zvuk, vid, odnosno senzorsko iskustvo prema određenom kulturnom dobru“ (Matečić, 2016 navedeno u Milotić Bulić, 2018:79).

Kulturno dobro može i ne mora sadržavati svaku od navedenih kulturnih vrijednosti, ovisno o dionicima koji su uključeni u procesu valorizacije, upravljanja i očuvanja kulturnog dobra.

„Cilj ekonomskog vrednovanja graditeljskog nasljeđa jeste da spomenik donosi profit, ali i da mu se na taj način produži vijek trajanja“ (Antolović, 1999:93).

Ekonomске vrijednosti kulturnog dobra se često odnose na javno dobro i tržišne odluke budući da se javno dobro obično nalazi u vlasništvu osoba javnoga prava i dato je na ravnopravnu

i slobodnu uporabu svim pripadnicima društvene zajednice. Ekonomski stručnjaci pripisuju javnom kulturnom dobru dvije osnovne osobine:

- a) „neisključivost – nemogućnost isključivanja posjetitelja da uživaju u kulturnom dobru (navedeno se odnosi se na činjenicu da posjetitelji uživaju u kulturnom dobru te pritom ne plaćaju ulaznicu za razgledavanje spomenika ili kulturno povijesne cjeline);
- b) neiscrpnost – potrošnja jedne osobe ne isključuje potrošnju od strane nekog drugog (navedeno se odnosi na činjenicu da više ljudi istodobno mogu uživati u kulturnom dobru bez da ometaju jedno drugom)“ (Milotić Bulić, 2018:10).

Ekonomsko korištenje kulturnih dobara najčešće se promatra kroz kulturni turizam i poduzetništvo utemeljeno na kulturnoj baštini stoga je sljedeće poglavlje posvećeno razvoju lokalne zajednice kroz održivi kulturni turizam.

3. RAZVOJ LOKALNE ZAJEDNICE KROZ ODRŽIVI KULTURNI TURIZAM

3.1. LOKALNA ZAJEDNICA I ODRŽIVI RAZVOJ

Što je održiva zajednica? Koje su njezine ključne karakteristike? Kako se približiti tom novom idealu? Pokušavajući donekle odgovoriti na ta pitanje, treba se ponajprije podsjetiti da ne postoji neki univerzalni recept za ostvarivanje održive lokalne zajednice. Svaka zajednica, sadržaj održivosti na svom području mora definirati polazeći od vlastitih vrijednosti i perspektive, pritom uzimajući u obzir bitne lokalne ekonomske, socijalne, kulturalne i ine aspekte koji u procese odlučivanja moraju uključiti sve članove zajednice.

Prema definicijama koje možemo naći u enciklopedijama (Britannica, Hrvatska enciklopedija), lokalnu zajednicu možemo opisati kao „pojam koji uključuje određenu teritorijalnu cjelinu, u kojoj građani zadovoljavaju najveći dio svojih životnih potreba i rješavaju svoje životne probleme koristeći vlastite i zajedničke resurse“. Lokalne zajednice, u smislu veličine ili specifičnosti, mogu se podijeliti na nekoliko različitih društvenih cjelina. Ako su zajednice velika urbana mjesta kao što su gradova, one mogu biti heterogene i kao takve mogu sadržavati nekoliko različitih zajednica u široj cjelini. Primjerice, u velikim gradovima zajednice se mogu stvarati oko manjih središta, kao što su gradske četvrti, gdje uspostavljaju interakcije i dijele zajedničke ciljeve.

Što su granice lokalne zajednice šire (tj. površina obuhvaća veći prostor), to je u njoj više raznolikosti, a ljudi se povezuju u skladno ciljevima, vrijednostima i slično. Isto tako povezuju se i identitetom, kao što su etničke skupine, profesionalne zajednice, vjerske zajednice itd. Također, ljudi se sve više organiziraju u digitalnom prostoru (primjerice, Facebook, WhatsApp, ...), te se samim time brišu granice fizičkih lokacija.

Prema Community Empowerment Collective⁶ koji je osnovao Dr. Phil Bartle, ono što zajednicu čini specifičnom je kultura zajednice, pa stoga zajednica ima različite dimenzije:

⁶Community Empowerment Collective. <http://cec.vcn.bc.ca/cmp> pristupano 10.05.2021.

- a) *Tehnološka dimenzija* odnosi se na kapital zajednice, bilo da se radi o sredstvima ili vještinama i načinima suočavanja s fizičkim okruženjem.
- b) *Ekonomska dimenzija* su različiti načini i sredstva za proizvodnju zajednice, kao i raspodjela korisnih i rijetkih roba i usluga, bilo davanjem darova, obvezama, trgovinom ili slično.
- c) *Politička dimenzija* su različiti načini i sredstva raspodjele moći, utjecaja i odlučivanja lokalne zajednice.
- d) *Socijalna dimenzija* zajednice predstavlja načine na koji ljudi djeluju, kako komuniciraju međusobno, kako reagiraju te kako očekuju da se drugi ponašaju i komuniciraju.
- e) *Vrijednosna dimenzija* zajednice struktura je ideja, ponekad nedosljednih ili proturječnih, koje članovi zajednice imaju o dobrom i zlu, lijepom i ružnom te ispravnom i neispravnom, a koja su način da ljudi objasne svoje postupke.
- f) *Ideološka dimenzija* kulture (tj. svjetonazor) je struktura ideja, ponekad proturječna, koju ljudi imaju o svijetu oko sebe, svojoj ulozi u tom svijetu, prirodi svemira i vremena, stvari i ponašanja.

Pletikosić i Tafra-Vlahović (2019) prepoznaju poteškoće u postizanju jednakog prihvaćanja i provedbe tri stupa održivog razvoja, tj. ekološkog, gospodarskog i društvenog pristup održivosti, Autorice smatraju kako je sudjelovanje svih društvenih dionika u donošenju odluka kroz procese konzultacija i dijaloga te stvaranje partnerstva jedan od ključnih zadataka za provedbu načela održivog razvoja. Poduzimanje aktivnosti u upravljanju prostorom autorice vide kao jednu od najvidljivijih aktivnosti vlade, koja se izravno očituje u lokalnoj zajednici i na taj način stanovnici najizravnije osjete, dok odluke o korištenju prostora, odnosno njegovu korištenju jesu donesene u političkim institucijama u složenom procesu političkog odlučivanja. U formuliranju politika upravljanja prostorom i donoseći odluke u vezi s prostornim planiranjem u Republici Hrvatskoj, lokalna uprava je dominantna u usporedbi s drugim sudionicima i dobro organiziranom civilnom sektoru, prvenstveno građanima s jačim kognitivnim angažmanom (znanje, interesa, osjećaj zadovoljstva koji ih potiče), može s raznim poticajima i motivacijom, resursima i postojećim društveni kapital snažno utječe na određena rješenja u javnoj sferi, osobito ona koja se tiču javnih prostora (Radman,2009).

Agenda 21

Agenda 21 neobvezujući je akcijski plan Ujedinjenih naroda s obzirom na održivi razvoj. Proizvod je summita o Zemlji (Konferencija UN-a o okolišu i razvoju) održanog u Rio de Janeiru u Brazilu 1992. godine. Program je djelovanja UN-a, drugih multilateralnih organizacija i pojedinih vlada širom svijeta koji se mogu izvršiti na lokalnoj, nacionalnoj te globalnoj razini. Jedan od glavnih ciljeva inicijative Agenda 21 jest da svaka lokalna uprava treba izraditi vlastitu lokalnu Agendu 21. Cilj Agende 21 u početku je bio postizanje globalno održivog razvoja do 2000. godine, pri čemu se "21" u Agendi 21 odnosi na izvorni cilj 21. stoljeća .

Agenda 21 grupirana je u 4 odjeljka:

- Odjeljak I: Socijalne i ekonomske dimenzije usmjerene na borbu protiv siromaštva, posebno u zemljama u razvoju, promjenu uzoraka potrošnje, promicanje zdravlja, postizanje održivog stanovništva i održivo rješavanje u donošenju odluka.
- Odjeljak II: Očuvanje i upravljanje resursima za razvoj uključuje zaštitu atmosfere, borbu protiv devastacije šuma, zaštitu okoliša, očuvanje biološke raznolikosti, kontrolu onečišćenja i upravljanje biotehnologijom i radioaktivni otpad.
- Odjeljak III: Jačanje uloge glavnih skupina koja uključuje ulogu djece i mladih, žena, nevladinih organizacija, lokalnih vlasti, poduzeća i industrije te radnika; i jačanje uloge autohtonih naroda, njihovih zajednica i poljoprivrednika.
- Odjeljak IV: Sredstva za provedbu uključuju znanost, transfer tehnologije, obrazovanje, međunarodne institucije i financijske mehanizme.

Autori Geiger i Zeman (2010) u svom radu naglašavaju da su se napori oko postizanja održivosti u razvoju, tijekom posljednjih desetljeća konačno usredotočili na razinu na kojoj imaju najviše smisla, a to je lokalna zajednica. Pritom ne treba misliti samo na male zajednice, poput manjih mjesta ili četvrti u gradovima, nego i na velike gradove ili gradske aglomeracije, pa čak i na cijele države. Ono što zajednicu čini zajednicom, a to je svjesna okupljenost i djelovanje socijalnih aktera oko određenih ciljeva i vrednota, ne podliježe prostornim ograničenjima.

Republika Hrvatska kroz Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije donijela je **Program održivog razvoja lokalne zajednice**⁷ koji je koncipiran kao odgovor na razvojne prioritete lokalne i područne razine i predstavlja podršku u unapređenju i razvoju društvene, javne, komunalne, socijalne i gospodarske infrastrukture.

Kako se navodi u tekstu Programa: „*Cilj Programa održivog razvoja lokalne je pridonijeti gospodarskoj, socijalnoj i demografskoj revitalizaciji potpomognutih područja u skladu s njihovim razvojnim posebnostima. Program je koncipiran kao odgovor na razvojne prioritete lokalne i područne razine i predstavlja podršku u unapređenju društvene, javne, komunalne, socijalne i okolišne infrastrukture, te razvoju infrastrukture kao preduvjeta za ulaganja i gospodarski oporavak. Program je namijenjen jedinicama lokalne samouprave koje su u skladu sa Zakonom o regionalnom razvoju Republike Hrvatske i Odlukom o razvrstavanju jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave prema stupnju razvijenosti, stekle status potpomognutog područja i jedinicama područne (regionalne) samouprave za projekte koji se provode na potpomognutim područjima*“.

3.2. ODRŽIVI KULTURNI TURIZAM

Prema definiciji UNWTO⁸-a (2017) koja je prihvaćena na 22. zasjedanju generalne skupštine u Chendu-u kulturni turizam je „vrsta turističke aktivnosti u kojoj je posjetitelju bitna motivacija naučiti, otkriti, doživjeti i konzumirati opipljive i nematerijalne kulturne atrakcije/proizvode na turističkoj destinaciji, a ove atrakcije/proizvodi odnose se na skup osebnih materijalnih, intelektualnih, duhovnih i emocionalnih značajki društva koje obuhvaća umjetnost i arhitekturu, povijesnu i kulturnu baštinu, kulinarsku baštinu, književnost, glazbu, kreativne industrije i žive kulture sa njihovim stilovima života, vrijednošću sustava, vjerovanja i tradicije.“

Održivi turizam se možemo definirati kao „oblik turizma koji se razvija i nudi aktivnosti za svrhu privlačenja posjetitelja i zadovoljavanja njihovih potreba, ali da pritom vodi računa ponajprije o okolišu, to jest stanju prirodnih i kulturnih resursa, budućem ekonomskom razvoju i društvu“ (Harris, 2003:2).

⁷Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije - <https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-1939/nacionalni-programi-417/program-odrzivog-razvoja-lokalne-zajednice/4420> pristupano 10.07.2021.

⁸ Svjetska turistička organizacija. <https://www.unwto.org/tourism-and-culture> pristupano 15.07.2021.

Razvoj održivog kulturnog turizma ima mnoge izazove s kojima se susreće u svom djelovanju. Vrlo je važno prepoznati te izazove i pokušati ih što bolje upoznati kako bi ih se znalo riješiti. Najveći izazov u razvoju održivog kulturnog turizma predstavlja suradnja između kulturnog i turističkog sektora koji nekad imaju suprotstavljene ciljeve. Turistički sektor gleda na maksimiziranje profita i tom cilju ne gleda očuvanje baštine nego pretvaranje u turistički proizvod, dok kulturni sektor gleda raditi u korist lokalnog stanovništva te očuvanja i zaštite baštine. Ukoliko se želi postići održivost, obje strane moraju znati postići uspješnu suradnju koja će zadovoljiti sve potrebe (Đopa, 2016:55).

Europsko udruženje povijesnih gradova i regija (EAHTR) napominje kako je održivost u zadnje vrijeme postala dio uobičajenog razmišljanja o kulturnoj baštini i turizmu, održivom kulturnom turizmu se do danas uglavnom samo težilo, dok je masovni turizam zadržao dominantnu ulogu u cijelom svijetu.⁹ Postoje određena načela održivog kulturnog turizma kojima se potrebno voditi pri integriranom pristupu razvoju održivog kulturnog turizma, a EAHTR je 2006. godine predstavio najvažnija načela u obliku smjernica za održivi kulturni turizam u povijesnim gradovima:

- „1. Prioritet treba dati oblicima kulturnog turizma koji smanjuju emisije ugljičnog dioksida, čuvaju rijetke i dragocjene resurse, posebno vodu i energiju te izbjegavaju rasipanje proizvodnje.
2. Općine trebaju pridodati intrinzičnu vrijednost kulturi i baštini povijesnih gradova i gradova kao turističke imovine.
3. Kulturni turizam treba zadržati autentičnost i osobitost te poštivati dostojanstvo, prava i uvjerenja lokalnih kultura.
4. Turizam je gospodarski važna djelatnost te bi kulturni turizam trebao doprinijeti ukupnom programu održivog razvoja.
5. Kulturni turizam trebao bi pridonijeti očuvanju kulturne baštine.
6. Kulturni turizam treba biti usuglašen i u vlasništvu lokalne zajednice koja će težiti komuniciranju s posjetiteljima.
7. Kulturni turizam treba težiti tome da pravedno pogoduje lokalnoj zajednici.

⁹EAHTR. Europsko udruženje povijesnih gradova i regija. <http://www.historic-towns.org>

8. Svi lokalni dionici, uključujući i općinske vlasti, lokalne zajednice i poduzetnici moraju biti uključeni u razvoj kulturnog turizma.
9. Kulturni turizam mora odgovoriti na potrebe posjetitelja i ciljati na visoku kvalitetu doživljaja posjetitelja.
10. Utjecaj turizma treba se odraziti na cijene za potrošače i proizvođače, cijene trebaju odražavati stvarne troškove za društvo i okoliš.
11. Kulturni će turizam biti izgrađen oko održivijeg prometa do i unutar destinacije.
12. Kulturni će se turizam razvijati kontinuirano te bi njegovo upravljanje i razvoj trebao biti osjetljivo na promjene“¹⁰

Turistička industrija je specifična po tome što se njezini poslovi diljem svijeta u načelu oslanjaju na imovinu i usluge koje nisu u njihovom vlasništvu i koje ne plaćaju u punom opsegu - od povijesnih krajolika, znamenitosti, transportnih sustava pa sve do na primjer prikupljanja otpada. Taj gospodarski sektor se ne može lako planirati ili kontrolirati. Iz međunarodne ili nacionalne perspektive, nego na lokalnoj razini. Samim time trebalo bi očekivati da se zajednice sa svojim lokalnim vlastima angažiraju kako bi preispitali, nadahnuli te koordinirali zajedničku viziju koja daje smjernice za systemske promjene i održiviju budućnost.

Kilipiris (2005) u svojem radu *Održivi razvoj turizma i uključivanje lokalne zajednice* navodi da je pitanje uključivanja zajednice od velike je važnosti u procesu planiranja turizma budući da je ono značajan alat za planiranje za maksimiziranje pozitivnih učinaka turističkog procesa. Puno uključivanje lokalnih zajednica u turistički sektor ne samo da koristi njima samima te okolišu općenito, već i poboljšava kvalitetu turističkog iskustva. Projekti nametnuti izvana i motivirani težnjom za brzim gospodarskim rastom često nadjačavaju lokalne potrebe, uvjete i resurse te rezultiraju neprihvatljivim ekološkim, društvenim i kulturnim troškovima. Lokalno sudjelovanje ključno je za održivi i odgovarajući razvoj koji zadovoljava potrebe lokalnog stanovništva i štiti njihovo prirodno i kulturno okruženje. Stoga je lokalna razvojna strategija ključna, posebno u područjima i zemljama koje su u nepovoljnom položaju. Moramo prihvatiti da provedba uključivanja zajednice u planiranje turizma u „stvarnom svijetu“ nije lak zadatak, te da

¹⁰EAHTR: Guidelines for Sustainable Cultural Tourism in Historic Towns and Cities, Norwich, European Association of Historic Towns and Regions, 2006.

je to prilično spor proces koji pretpostavlja, između ostalog, i promjene u mentalitetu, stavovima i ponašanju.

Glavni politički izazov (p)ostaje usklađivanje turizma s održivošću. Europsko udruženje povijesnih gradova i regija (EAHTR), uz podršku Vijeća Europe, osnovalo je međunarodnu stručnu radnu skupinu 2009. godine koja u njegovo ime priprema smjernice o tome kako povijesni gradovi mogu razviti održiviji turizam zasnovan na kulturnoj baštini. Cjelovito tehničko izvješće usvojili su EAHTR i Vijeće Europe 2009. godine. Ova tema postaje sve bitnija jer pojedine turističke destinacije, zbog prevelikog broja turista gube svoj identitet i sve više se pretvaraju u „zabavne parkove“. Tu možemo spomenuti Veneciju iz koje se sve više iseljavaju stanovnici i sve više objekata ostaje prazno te samim time više ih nitko ne održava.

Povelje i smjernice koje se odnose na održivi turizam uključuju:¹¹

- Međunarodna povelja o kulturnom turizmu - Upravljanje turizmom na mjestima od značaja za baštinu (ICOMOS 1999)
- Svjetska turistička organizacija Ujedinjenih naroda, Globalni etički kodeks za turizam, Burra povelja (ICOMOS Australija 1999)
- Malteška deklaracija o kulturnom turizmu: njezino poticanje i kontrola (Europa Nostra 2006)
- Dubrovačka deklaracija, Kulturni turizam - ekonomska korist ili gubitak identiteta? (Vijeće Europe i EAHTR 2006)
- Agendu za održivi i konkurentni europski turizam (Europska komisija 2007.)
- Smjernice i deklaracija o politikama kulturnog turizma (UNESCO 2017.) Barcelona deklaracija - Bolja mjesta za život, bolja mjesta za posjet (NECStouR 2018)
- Kyoto deklaracija o turizmu i kulturi: Ulaganje u buduće generacije (UNWTO2019) (UNWTO 1999)

Autori Smith i Ripp (2020) u svom radu o smjernicama u održivom kulturnom turizmu ističu kako su smjernice za održivi kulturni turizam u povijesnim gradovima i gradovima (EAHTR 2009) namijenjene uglavnom sukreatorima politike i onima koji rade u javnoj upravi, ali imaju važnost i za druge dionike koji su u dobroj poziciji da utječu na održivije pristupe kulturnom

¹¹<http://www.historic-towns.org>

turizmu. S vremenom, u manjoj mjeri, ažurirane su smjernica EAHTR-a,¹² kako bise uzela u obzir važnost otpornosti u trenutnim okolnostima, te u svjetlu novijih publikacija. Smjernice se usredotočuju na „što“ i „kako“ u održivom kulturnom turizmu, te one nemaju za cilj pružiti detaljan set alata za potencijalna rješenja. Ponavljanje rješenja koja su bila uspješna drugdje zahtijeva pažljivo razmatranje potreba i izazova područja i, prema mišljenju EAHTR-a, ne bi trebalo biti polazna točka bilo koje strategije koja ima za cilj održivi i otporni kulturni turizam.

Umjesto toga, smjernice pružaju alat za utvrđivanje opsega kao ključni prvi korak koji osigurava kako bi razvijena turistička ponuda bila održiva i elastična te udovoljavala lokalnim potrebama i potrebama posjetitelja. Smjernice su osmišljene kako bi pomogle donositeljima odluka da procijene svoj trenutni pristup i razviju jasan plan djelovanja relevantan za lokalne prilike. Na ovaj način smjernice ostaju u potpunosti relevantne za sve povijesne gradove diljem Europe i širom svijeta i pružaju katalizator za lokalnu ravnotežu te određuju smjer prema održivijem i otpornijem turizmu temeljenom na kulturnoj baštini.

U svom djelu „*World Heritage, Place Making and Sustainable Tourism*“ autori Luger i Ripp (2020) navode kako održivi kulturni turizam zahtijeva pažljivo planiranje i upravljanje. Postizanje ovoga zahtijeva jasno polazište kako bi se utvrdili:

- Ključna kulturna dobra nekog mjesta;
- Trenutni profil turizma nekog mjesta;
- Socijalni, ekonomski i politički čimbenici koji oblikuju stavove prema turizmu;
- Regionalni, nacionalni i međunarodni turistički trendovi.

Također prema istim autorima (2020) potrebno je utvrditi kako ciljeve, tako i politike, kao na primjer:

- Je li strategija povezana s regionalnom i nacionalnom politikom?
- Sadrži li okvir strategiju kulturnog turizma, plan upravljanja destinacijama i uključivanje pitanja turizma u politike korištenja zemljišta i prometa?
- Postoji li dosljedna lokalna vizija, ciljevi, strategija i okvir politike za kulturni turizam?

¹²EAHTR. Smjernice za održivi kulturni turizam. 2020. <http://www.historic-towns.org/good-practice/>

Autori nadalje predstavljaju korake koje bi trebalo poduzeti pri razvoju održivog kulturnog turizma, a oni se očituju u:

a. koraci prema uspostavljanju održivog i otpornog odredišta:

- jasno razumijevanje koje lokalne proizvode i tržišta treba razvijati i kojima treba upravljati
- osiguranje marketinške i medijske popraćenosti kao objektivne i usmjerene na potencijalne kulturne turiste
- korištenje tehnika upravljanja destinacijom za uravnoteženje potražnje i kapaciteta
- razumijevanje čimbenika i mehanizama za odgovor na potencijalnu krizu
- pažljivo prezentirati kako bi istakli prepoznatljivu kulturu, baštinu i raznolikost mjesta
- uspostaviti mehanizme koji će osigurati da se dio ekonomske koristi od turizma reinvestira u kulturu i baštinu mjesta
- promovirati upotrebu održivog prijevoza (biciklizam, šetnju i javni prijevoz), te ih u skladu s tim naplaćivati
- proučiti potrebe posjetitelja za uslugama, informacijama, udobnošću i sigurnošću, te ih sukladno tome unaprjeđivati
- unaprijed osigurati informacije turistima kako bi planirali posjet i potaknuli njihovo odgovarajuće i održivo ponašanje
- poštivati raznolikost i udovoljavajte potrebama manjinskih skupina i osoba s invaliditetom.

b. koraci za podršku i razvoj održivog poslovanja:

- davati prednost tvrtkama s dobrom dugoročnom perspektivom te onima koje jačaju lokalnu snagu
- davati prednost tvrtkama koje rade na očuvanju zajednice te angažman zajednice i društvenu odgovornost shvaćaju ozbiljno
- potaknuti poduzeća u zajednici na proizvodnju i marketing lokalno prepoznatljivih proizvoda

c. koraci da u razvoju održivih proizvoda fokus bude na:

- atrakcijama koje su izgrađene na unutarnjim snagama područja i koje jačaju prepoznatljivost i identitet mjesta
- proizvodima koje lokalna zajednica prepoznaje i razvija te joj omogućuju izravan prihod

- kreativnom turizmu koji pronalazi novih načina za pouzdanu i fleksibilnu uporabu povijesnih lokaliteta
- nabavka lokalnih proizvoda i materijale za potrebe lokalnog stanovništva.

Prethodno spomenuti ciljevi i načela za održivi kulturni turizam dovode do zaključka kako je potrebno dobro upravljati kulturnim dobrima, odnosno kulturnom baštinom. Menadžment kulturne baštine orijentiran je prema javnom sektoru, a njegovi dionici najčešće su udruge i neprofitne organizacije te služi općem javnom dobru, dok je turizam orijentiran privatnom sektoru i radi za profit te su glavni korisnici turisti“ (Đopa, 2016:40). Kako kultura, baština i turizam nisu statični, pristup održivom kulturnom turizmu mora biti predmet temeljnog redovitog pregleda. Ovisno o brzini promjena, u intervalima od najviše pet godina. Također treba izmjeriti lokalne kvantitativne dimenzije; njihov obujam i vrijednost te procijeniti fizičke i socijalne utjecaje turizma (Luger i Ripp, 2020).

4. METULUM – SREDIŠTE JAPODSKE KULTURE

U ovom poglavlju bit će riječi o osnovnim podacima o Općini Josipdol i Karlovačkoj županiji, s posebnim osvrtom na obilježja i povijesni razvoj Josipdola. Nadalje, govoriti će se o Japodima kroz njihov život i običaje te na Rimska osvajanja do konačnog pada Metuluma 34. pr.kr. kada ga osvaja budući car Oktavijan.

4.1. JOSIPDOL

Josipdol je općina u Hrvatskoj, na sjeveru Like. Administrativno pripada Karlovačkoj županiji. Do novog ustrojstva lokalne uprave ovo područje je pripadalo općini Ogulin. Prema službenim podacima, sama Karlovačka županija ima površinu od 3.644 km², te je organizirana u pet gradova (Karlovac, Ogulin, Duga Resa, Ozalj i Slunj) sedamnaest općina (Barilović, Bosiljevo, Cetingrad, Draganić, Generalski Stol, Josipdol, Kamanje, Krnjak, Lasinja, Netretić, Plaški, Rakovica, Ribnik, Saborsko, Tounj, Vojnić i Žakanje). Karlovačka županija graniči sa Zagrebačkom, Sisačko-moslavačkom, Ličko-senjskom te Primorsko-goranskom županijom. Zanimljivo je da je preko 65% površine proglašeno područjem posebne državne skrbi, i to 1. skupine 1.042 km², 2. skupine 1.108 km², te 3. skupine 319 km².

Prostor Županije kontaktni je prostor dvaju geografskih megaregija Republike Hrvatske, i to Gorske Hrvatske i Panonske Hrvatske.

Temeljem Zakona o zaštiti prirode, na području Karlovačke županije zaštićeno je i upisano u Upisnik zaštićenih prirodnih vrijednosti, koji se vodi pri Upravi za zaštitu prirode Ministarstva kulture, ukupno 15 prirodnih vrijednosti zaštićenih u različitim kategorijama zaštite:

Zaštićeno područje	Kategorija	Godina proglašenja
Plitvička jezera	Nacionalni park	1949.
Bijele i Samarske stijene	Strogi rezervat	1985.
Žumberak - Samoborsko gorje	Park prirode	1999.
Cret Banski Moravci	Posebni rezervat -floristički	1967.
Visibaba	Spomenik prirode -geomorfološki	1966.
Vrlovka	Spomenik prirode -geomorfološki	1962.
Špilja u kamenolomu Tounj	Spomenik prirode -geomorfološki	2008.
Klek	Značajni krajobraz	1971.

Ozalj	Značajni krajobraz	1970.
Petrova gora - Biljeg	Značajni krajobraz	1969.
Slunjčica	Značajni krajobraz	1964.
Baraćeve špilje	Značajni krajobraz	2008.
Marmontova aleja	Spomenik parkovne arhitekture	1968.
Park u Bosiljevu	Spomenik parkovne arhitekture	1974.
Vrbanićev perivoj	Spomenik parkovne arhitekture	1970.

Tablica 1 Zaštićena područja u Karlovačkoj županiji

Izvor: samostalna izrada autora

U Općini Josipdol dobiveni su podaci prema kojima, toj općini pripadaju naselja Carevo Polje, Cerovnik, Istočni Trojvrh, Josipdol, Modruš, Munjava, Munjava Modruška, Oštarije, Sabljaki Modruški, Salopeki Modruški, Skradnik, Trojvrh, Vajin Vrh, Vojnovac.

Josipdol ima izuzetno povoljan prometni položaj svojim smještajem na spajanju gorske i nizinske Hrvatske. Preko područja općine Josipdol spajaju se sjever i jug, ali i istok i zapad Hrvatske. Naime, preko općinskog područja prolazi željeznička pruga Zagreb-Rijeka, a u Oštarijama se odvaja željeznička pruga prema Splitu, te autocesta koja povezuje Zagreb i Split i državna cesta D42 od Vrbovskog do Grabovca na državnoj cesti D1. Od glavnog grada Zagreba udaljen je 100 km, središta županije Karlovca 50 km, središta mikroregije Ogulina 15 km. Tu su još i Rijeka koja je udaljena 110 km, Plitvička Jezera 60 km, a Senj kao najbliži izlaz na more, udaljen je samo 65km.

Prema podacima dobivenima u općini Josipdol 2017. godine u naselju je živjelo 3486 stanovnika, od toga oko 90% Hrvata, 8,50% Srba, te oko 1,5% pripadnika ostalih nacionalnosti. Hrvatskim jezikom kao materinim jezikom koristi se 99,02% stanovništva, a vjernicima rimokatoličke crkve se izjašnjava 88,92% stanovništva, dok se 8,59% stanovništva izjašnjava pravoslavnim vjernicima.

Kroz Josipdol prolazi Jozefina, jedna od triju povijesnih cesta koje spajaju Karlovac sa hrvatskim primorjem, tj. sa Senjom. U 2019. godini broj dolazaka turista iznosio je 6312, koji su ostvarili 7995 noćenja. Prihod po stanovniku 207. godine iznosio je 3043,00 kuna.

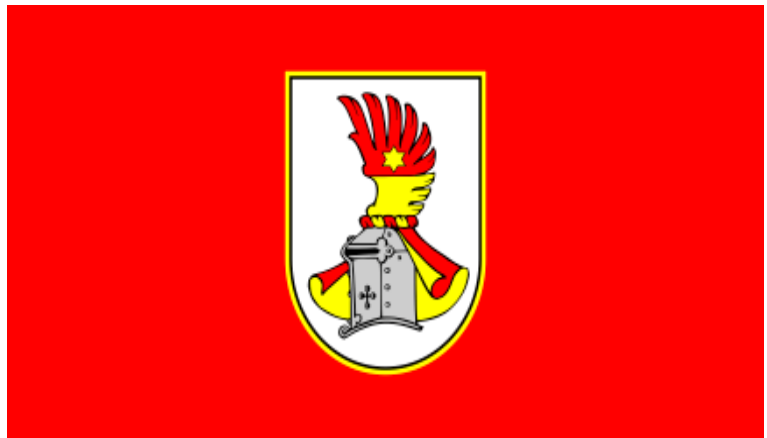
Obilježja Josipdola

Grb Josipdola je u srebrnom štitu heraldička kaciga s crveno-zlatnim plaštem i točenicom te kao nakit na njemu krilo vodoravno razdijeljeno crveno i zlatno sa šestokrakom zlatnom zvijezdom u gornjem polju (slika 1.). Grb općine Josipdol neobičan je stoga što se na njemu nalazi dio velikog grba koji se inače ne nalazi na samom štitu. Naime u heraldici, znanosti o grbovima, razlikuju se mali srednji i veliki grbovi, a veliki grbovi, osim samoga štita, obuhvaćaju i krunu, lentu, kacigu, čuvara grba, plašt i zastavu. U grbu prevladavaju crvena i zlatna boja, koje su se inače nalazile na grbu knezova Krčkih, od sredine 15. stoljeća knezova Frankapana (Frankopana) te zlatna šesterokraka zvijezda, također s njihovog grba. Knezovi Krčki – Frankopani posjedovali su ovaj prostor, u srednjem vijeku Modrušu, od 12. stoljeća, pa do osmanlijskih osvajanja i stvaranja Vojne krajine. Grb se nalazi i na svim općinskim zastavama, službenoj, svečanoj i stolnoj. Kaciga sa grba obitelji Frankopan, knezova Krčkih i Modruških, nekada najvažnije obitelji na ovom području. Takva kaciga i nakit u heraldici postavljaju se iznad štita koji sadrži heraldičke znakove, pa je upotreba kacige i nakita kao elemenata štita krajnje neobična.

Zastava Općine Josipdol je crvena sa zlatno obrubljenim grbom u sredini.¹³

Slika 1 Grb Josipdola
Izvor: Wikipedia

Slika 2 Zastava Josipdola
Izvor: Wikipedia

¹³<https://josipdol.hr/josipdol/obiljezja/>

Povijesni razvoj Josipdola

Područje Josipdola je naseljeno još od neolitika, što potvrđuju arheološki nalazi, ali se središte prostora pomicalo. U prapovijesti važnija su bila uzvišenja, sjeverno i istočno od Josipdola, gdje su se nalazila japodska naselja. U srednjem vijeku Modruš je središte šireg prostora od današnje općine, a od 18. stoljeća naselje Josipdol preuzima centralne funkcije zbog položaja na sjecištu prometnica koje kontinentalnu Hrvatsku povezuju s primorjem, te izgradnjom željezničke pruge Oštarije-Knin.

Vremenska crta:

- 35.-33. pr. Rimski vojskovođa Oktavijan pokorava Japode osvajanjem njihovog posljednjeg uporišta Metulumana brdu Viničici kod Josipdola
- 1163. Prvi spomen župe Modruš u ispravi kralja Stjepana III. koji je tim dokumentom potvrdio splitskom nadbiskupu pravo na župe Krbavu, Bužane, Plase (Plaški), Vinodol, Modruše i Novigrad
- 1193. Kralj Bela III. darovao modruški prostor knezovima Krčkim
- 1364. Spominje se pavlinski samostan u Gvozdu, po čijoj crkvi kapelski masiv dobiva ime
- 1450. Knez Stjepan II. Frankopan gradi trobrodnu gotičku crkvu u Oštarijama
- 1460. Modruš dobiva status grada i postaje sjedište biskupije
- 1483. Pavlin Nikola tiskao je prvi hrvatski misal. Jezikoslovac Vladimir Putanec tvrdi da se to dogodilo u Modrušu
- 1486. Bernardin Frankopan izdaje Modruški urbar. U urbaru se ne spominju Josipdol i Ogulin, jer još ne postoje, Oštarije se spominju pod imenom Otočac, a u (Carevom) Polju spominje se potok Munjava
- 1493. Nekoliko mjeseci prije bitke na Krbavskom polju Turci razaraju Modruš
- 1521. Osmanlije razorili gotičku crkvu u Oštarijama
- 1775. Donja Munjava mijenja ime u Josipdol u čast Josipa II, počinje gradnje Jozefine
- 1806. Početak školstva u Josipdolu
- 1809.-1813. Za vrijeme trajanja Ilirskih pokrajina sagrađen je Marmontov most u Oštarijama
- 1886. Utemeljena Modruško-riječka županija, Josipdol postaje upravna općina u toj županiji

- 20.6.1991. Osnovana je prva dragovoljačka postrojba Hrvatske vojske, bataljun Zbora narodne garde Klek, koji je bio jezgra kasnije osnovane 143. ogulinske brigade (osnovana je 13. studenog 1991.)
- 22.7.1991. Napadnut Josipdol
- 19.9.1991. Osvojene vojarne JNA u Skradniku
- 22.4.1993. Održana prva sjednica Općinskog vijeća Općine Josipdol¹⁴

Viničica

Na brdu Viničica kod Josipdola nalazi se jedno od najznačajnijih arheoloških nalazišta na području Karlovačke županije. Ovo brdo ima ovalan plato s pravilno odrezanim uzdužnim stranama, a na užim krajevima nalaze se još vidljive utvrde od suhozida. 2002. godine pod vodstvom arheologa dr. Borisa Olujića, počinju istraživanjima prilikom kojih je otkrivena utvrda koja se prostirala na 30-ak hektara. Prema dostupnim podacima vjeruje se da Viničica skriva tajnu jednog od najvećih predrimskih gradova na području Hrvatske – japodske prijestolnice Metuluma. Prema legendi, rimski vojskovođa Oktavijan postao je prvi rimski car August, upravo zahvaljujući osvajanju Metuluma.¹⁵

4.2. JAPODI

Kako se navodi u nekoliko enciklopedija Japodi (Ἰάποδες) su bili drevni narod koji je živio sjeverno od Liburna tj. u kopnenom djelu, izvan jadranske obale, a istočno od istarskog poluotoka. Zauzimali su područja između rijeka Colapis (Kupa) i Oeneus (Una) te planinskog lanca Velebit (Mons Baebius). Teritorij koji su naseljavali Japodi zapravo je središnja unutrašnjost Hrvatske i dolinu rijeke Une u današnjoj Bosni i Hercegovini.

¹⁴<https://josipdol.hr/josipdol/povijest/>

¹⁵<https://josipdol.hr/josipdol/povijest/japodi/>

Slika 3 Prikaz Japodske ženske nošnje
Izvor: Arheološki muzej u Zagrebu

Prema arheološkim nalazima njihova prisutnost u tim zemljama datira se barem od 9. stoljeća prije Krista, a obitavali su na tom području dulje od tisućljeća. Povijesna pisana dokumentacija o Japodima koji su obitavali u unutrašnjosti kopna rjeđa je nego o susjednim narodima koji su obitavali uz obalu (Liburni, Dalmati, itd.), a koji su samim time imali češće (pomorske) kontakte sa starim Grcima i Rimljanima. Zlatno doba, tj. maksimalan razvoj i teritorijalno širenje Japoda se datira u period od 8. do 4. stoljeća prije Krista. Iako su naseljavali uglavnom unutrašnjost planinskih dolina između Panonske nizine i jadranskog bazena, u sukobima s Liburnima povremeno su stizali i do doline Vinodola (Valdevinum).

Slika 4 Japodski artefakti
Izvor: Arheološki muzej u Zagrebu

4.2.1. PODRIJETLO

Kultura Japoda je uglavnom nepoznata zbog nedostatka materijalnih dokaza. Smatra se da su Japodi bili podskupina Ilira ili narod nastao miješanjem Kelta i Panonskih Ilira s jakim utjecajem Veneta. Prvo pismeni spomen plemena dolazi od grčkih pisaca iz 6. stoljeća prije Krista. Grčki povjesničar i filozof Strabon (I. stoljeće prije Krista i I. stoljeće poslije Krista) ih opisuje kao narod nastao miješanjem Kelta i Ilira, koji su koristili keltsko metalno oružje i oruđe, tetovirali se i uglavnom živjeli od žitarica pira i prosa. Treba istaknuti da Strabonova pisanja o miješanoj keltsko-ilirskoj kulturi Japoda nisu arheološki dokazana. Začeci Japodske kulture datiraju najmanje od 9. stoljeća prije Krista, a keltski utjecaj dosegao je vrhunac u 4. stoljeću prije Krista, tj. kada počinje silazna putanja Japodske kulture. Veći utjecaj keltske kulture vidljiv je u rubnim područjima Japodskog teritorija uz granicu prema Keltima uz dolinu rijeke Kupe (danas slovensko-hrvatska granica), dok je drugdje, a posebice u glavnom japodskom području ličkog gorja u Hrvatskoj taj utjecaj puno rjeđi.

4.2.2. KULTURA I DRUŠTVO

Kako su Japodi živjeli u krajevima bogatih i prostranih šuma planinskog ozemlja, kuće su uglavnom bile drvene i vrlo rijetko su koristile kamene konstrukcije, osim u nekim većim utvrdama. Naselja Japoda, sa oko 300 do 400 stanovnika, su se uglavnom nalazila na vrhovima brežuljaka, a glavna japodska naselja u rimsko doba bila su Arupium, Avendo, Metulum i Terpon. Uzgajali su uglavnom pir, proso, te grožđe, a držali su i raznovrsnu stoku. Počeci metalurgije kod Japoda javljaju se 500 godina prije početaka keltskog utjecaja koji je izazvao samo manje

modifikacije. Društvo bilo jednostavno, te je uključivalo ratnike, poljodjelce, stočare, rudare i obrađivače metala. U ranoj fazi nisu imali izražene ni vođe ni elitu, te nisu imali vidljivu kolektivnu političku organizaciju. Tek pod Rimljanima se pojavila romanizirana elita predvođena *praepositusom Iapodumom*.

Slika 5 Japodski artefakti
 Izvor: Arheološki muzej u Zagrebu

Klasična kultura Japoda bila je raznolika mješavina panonskog, ilirskog, grčkog i rimskog utjecaja, uglavnom bez odgovarajućih posebnosti. Figurativna umjetnost uključivala je česte metalne ukrase u obliku trokuta i spirala, te velike jantarne bisere i jantarne figurice (slika 5.).

Jezik Japoda prije dolaska Rimljana uglavnom je nepoznat: dostupni su samo njihovi toponimi i natpisi na nekropolama iz rimskog doba. Te rijetke indikacije sugeriraju da japodski jezik vjerojatno bio u izravnoj vezi s drugim ilirskim i panonskim plemenima. Tijekom stoljeća svoje neovisnosti pretpostavlja se da su Japodi bili potpuno nepismeni i nisu ostavljali pisane tragove prije rimskog osvajanja. (Raunig, 2004.)

O izvornoj religiji Japoda nema punu tragova, no čini se da je bila slična ostalim Ilirima. Poznavali su par vodenih božanstava Vidassus (rimski *Silvan*) i Thana (rimska *Diana*), čiji su reljefi i danas vidljivi na nekim stjenovitim izvorima u područjima gdje su obitavali. Štovali su svetog konja kao plemenski totem, a također i svete zmije kao simbol svojih predaka. Japodske rane grobnice bile su obično u špiljama, dok su u rimsko doba često sahranjivani u drvenim sarkofazima ili spaljivani i pokapani u keramičkim urnama.

Japodske grobne urne bile su jedinstvena umjetnost oblika, u određenoj mjeri pod utjecajem umjetnosti *Situla* sjeverne Ilirije i Italije te grčke umjetnosti.¹⁶

Slika 6 Japodski artefakti
 Izvor: Arheološki muzej u Zagrebu

¹⁶Stipčević, Aleksandar (1977). *The Illyrians: history and culture*. Noyes Press

Slika 7 Iskapanja
 Izvor: Arheološki muzej u Zagrebu

Slika 8 Japodski artefakti
 Izvor: Arheološki muzej u Zagrebu

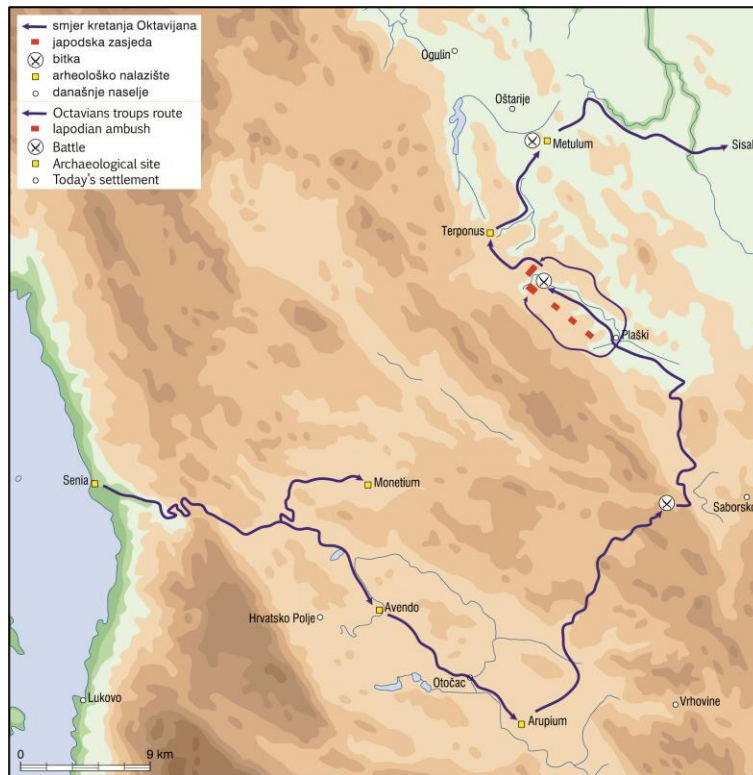

Slika 9 Japodski artefakti
 Izvor: Arheološki muzej u Zagrebu

Slika 10 Japodski artefakti
 Izvor: Arheološki muzej u Zagrebu

4.2.3. RIMSKA OSVAJANJA

Slika 11 Karta Rimskog pohoda
Izvor: Arheološki muzej u Zagrebu

Iako su Rimljani su za Japode tvrdili da su ratoboran narod sklon pljačkaškim pohodima, arheološki nalazi pokazuju da su glavne gospodarske djelatnosti bile rudarstvo i obrada metala. Ta spoznaja je i bila razlog da pragmatični Rimljani pokore Japode, čije su riječne doline ujedno bile prirodan put komunikacije između Jadrana i Panonije. Prvi sukobi započeli su 171. prije Krista, kada konzul Gaj Kasije Longin (Gaius Cassius Longinus) prvi put napada Japode. 129. prije Krista Gaj Sempronije Tuditan (Gaius Sempronius Tuditanus) ponovo napada Japode. Međutim pohod nije bio uspješan i samo zahvaljujući dolasku Decia Junija Bruta (Decimus Iunius Brutus) nije bio poražen. Lucius Aurelius Cotta i Gaius Caecilius Metellus poduzeli su još jedan pohod na Japode 119. prije Krista, koji je uspješno okončan 117. prije Krista. U sklopu rata protiv Dalmata (78–76. Pr.Kr.) Rimljani pod vodstvom Gaja Kosconiusa (Gaius Cosconius) ponovo napadaju Japode, te im oni u narednim godina povremeno plaćaju danak.

Nakon pobune između 52. i 47. Pr.Kr. August Cezar konačno 34. Pr.Kr. pokorava Japode koji zadržavaju djelomičnu autonomiju predvođeni s domaćim praepositusom Iapodumom. (Stipčević, 1977.) (Wilkers, 1969.)

4.2.4. LEGENDA O METULUMU

Slika 12 Karta opsade Metuluma
Izvor: Arheološki muzej u Zagrebu

Kako bi se što slikovitije prikazala opsada Metuluma najbolje je u cijelosti donijeti legendu koja je opisana na stranicama Turističke zajednice Karlovačke županije:

Metulum se nalazio na šumovitom brdu, a bio je položen na dvije susjedne glavice, današnjoj Velikoj i Maloj Viničici. Branilo ga je oko tri tisuće ratnika. Opsada ovoga grada bila je dugotrajna i teška, jer su se Metuljani junački branili, a posjedovali su i obrambene ratne naprave. Rimski vojnici naposljetku su, preko nasipa podignut s vanjske strane bedema, ipak

potisnuli branitelje s prvog gradskog zida. No, drugi zid nisu uspijevali osvojiti niti uz pomoć nasipa, ljestava i mostova.

Da ohrabri vojnike, Oktavijan je izišao na čelo vojske i prvi krenuo u juriš na ljestve. Pod teretom napadača, ljestve su popustile, a Oktavijan i njegovi suborci pali su na zemlju. Pri padu s ljestava Oktavijan je teško ozlijedio desnu nogu i obje ruke, ali je i ranjen nastavio predvoditi napad. Vidjevši da su se namjerali na odlučnog i upornog protivnika, Japodi su napokon pristali na primirje i pregovore.

Dogovoreno je da se rimska vojska smjesti na jedno uzvišenje unutar grada na kojem će imati svoj tabor. No Rimljani su po ulasku unutar gradskih zidina zatražili od Japoda da se bezuvjetno predaju. Uvidjevši da su prevareni, Japodi su se odlučili na očajnički otpor do smrti. Žene i djeca su se zatvorili u građevinama, a muškarci su krenuli u posljednji napad. Kako se rimska vojska već utvrdila na višem brdu, lako su nadvladati japodski juriš. Uvidjevši da je poraz neminovan, branitelji su zapalili kuće u kojima su bile žene s djecom kako ne bi živi pali u ruke Rimljanima i postali njihovi robovi. Svo stanovništvo Metuluma nestalo je u plamenu ili u borbi, a grad je razoren i pretvoren u zgarište.¹⁷

4.2.5. CAR OKTAVIJAN (CEZAR AUGUST)

Cezar August (23. rujna 63. Pr.Kr. - 19. kolovoza 14. godine) je bio prvi rimski car koji je vladao od 27. Pr.Kr. do svoje smrti. Kao osnivač Rimskog principijata, tj. prve faze Rimskog carstva bio je jedan od najučinkovitijih, ali i najkontraverznijih vođa u ljudskoj povijesti. Augustova vladavina zaslužna je za doba relativnog mira poznatog kao *Pax Romana*. U tom periodu, rimski svijet bio je uglavnom pošteđen sukoba velikih razmjera više od dva stoljeća, usprkos neprekidnim ekspanzionističkim ratovima na granicama Carstva te jednogodišnjem građanskom ratu poznatom kao "Godina četiriju careva" zbog carskog naslijeđa. Izvorno nazvan Gaj Oktavije (Gaius Octavius), rođen je u staroj i bogatoj konjaničkoj grani plebejskog roda Octavia. Njegov stric po majci Julije Cesar ubijen je 44. prije Krista, a Octavius je u Cezarovoj oporuci imenovan njegovim usvojenim sinom i nasljednikom, nakon čega je uzeo ime Gaius Julius Caesar, premda će ga kasniji povjesničari nazvati Octavian kako bi se izbjegla zabuna s njegov stric. Octavian, Marcus Antonius i Marcus Lepidus formirali su Drugi trijumvirat kako bi porazili

¹⁷Turistička zajednica grada Karlovca. <https://visitkarlovacounty.hr/legenda-o-metulumu-hrvatskoj-masadi>

ubojice Julija Cezara. Nakon pobjede u bitci kod Philippa (42. Pr.Kr.), Triumvirat je podijelio Rimsku republiku između sebe te su zapravo vladali kao diktatori. Triumvirat se na kraju raspao zbog ambicija njegovih članova; Marcus Lepidus je prognan 36. Pr.Kr., Marcus Antonius je poražen od Oktavijan u bitci kod Actiuma 31. Pr.Kr.

Nakon raspuštanja Drugog trijumvirata, August je prividno obnovio slobodnu Republiku, s vladinom Rimskog senata, izvršnim sudovima i zakonodavnim skupštinama, ali je zadržao autokratsku vlast tako što mu je Senat odobrio doživotni mandat vrhovnog vojnog zapovjednika, tribuna i cenzora. Pri čemu se on nazvao Princeps Civitatis. August je dramatično proširio Carstvo, pripojivši Egipat, Dalmaciju, Panoniju, Noricum i Raetiju, proširivši posjede u Africi i dovršivši osvajanje Hispanije. Izvan granica, osigurao je Carstvo tampon regijama država klijenata te sklopivši mir s Partskim carstvom. Reformirao je rimski porezni sustav, razvio mreže cesta, kurirsku službu, uspostavio stalnu vojsku i Pretorijansku gardu, stvorio službenu policiju i vatrogasne službe u Rimu te obnovio veći dio grada. August je umro 14. godine u dobi od 75 godina, vjerojatno prirodnom smrću, iako neki izvori tvrde da ga je otrovala supruga Livia. Kao cara naslijedio ga je Tiberije (Tiberius Claudius Nero Caesar), koji je Principat učvrstio u autokratsku monarhiju, Rimsko carstvo. (Everitt, 2006.) (Encyclopædia Britannica)

4.3. ARHEOLOŠKA ISTRAŽIVANJA LOKALITETA

Najopsežnija arheološka istraživanja lokaliteta Metulum izvedena su u periodu od 2002. do 2010. godine pod vodstvom dr.sc. Borisa Olujića. Tom prilikom otvoreno je devet sondi. Od toga četiri sonde dimenzija 4x4 metra, četiri kontrolna rova 2x6 metara, te jedan profil presječne fortifikacije.

Slika 13 Iskapanja na lokalitetu
Izvor: Arheološki muzej u Zagrebu

Rezultati istraživanja objavljeni su u „Modruškim zbornicima“ broj 1 i broj 4-5. Iako su istraživanja podržana i financijski poduprta (od 2009. godine) od Ministarstva kulture Republike Hrvatske suočili su se s mnogobrojnim problemima, no istraživanja su nastavljena. Velika zasluga na prepoznavanju ovog projekta istraživači su uputili Konzervatorskom odjelu u Karlovcu, Ministarstva kulture RH. Treba također istaknuti da su istraživanja obavljena uz punu podršku Općine Josipdol i Katedre Čakavskog sabora Modruše – udruge građana za promicanje, poticanje i organiziranje kulturnih aktivnosti a posebice sustavnih povijesnih, etnografskih, arheoloških, jezičnih i drugih istraživanja, s ciljem podizanja svijesti lokalnog stanovništva o vrijednostima kulturne i prirodne baštine toga kraja. Ista udruga izdaje i znanstveni godišnjak „Modruški zbornik“.

Glavni problem koji se, među inima, ističe je i nedostatak adekvatnog prostora u kojem će građa biti čuvana, obrađena i izložena javnosti.

Slika 14 Iskapanja na lokalitetu
Izvor: Arheološki muzej u Zagrebu

Slika 15 Iskapanja na lokalitetu
Izvor: Arheološki muzej u Zagrebu

5. PRIJEDLOG PLANA UPRAVLJANJA LOKALITETOM METULUM

5.1. OPIS I STANJE DOBRA

Arheološki lokalitet Metulum je smješten na brdu Viničica kod Jospidola u Karlovačkoj županiji. Sam lokalitet nije vidljiv jer je obrastao zelenilom i zapravo je nemoguće pronaći ga bez nekog od mještana. Iskapanja pod stručnim vodstvom arheologa dr. Borisa Olujića se obavljaju samo povremeno (zapravo bolje je reći vrlo rijetko) od 2002. godine.

Slika 16 Lokalitet Metulum
Izvor: fotografija autora

Do samog lokaliteta se dolazi odvojkom regionalne ceste pa pristup nije problematičan, ali kako sam lokalitet nije u uporabi, ne postoje niti oznake koje će vas uputiti na pravo mjesto. Zapravo, na lokalitetu postoji samo jedna tabla koja objašnjava o čemu se zapravo radi. Trenutno na lokalitetu nema nikakvih istraživanja, a materijali pronađeni prilikom zadnjih iskapanja pohranjeni su u staroj školi. Prema dobivenim informacijama, ista lokacija je korištena i za njihovo klasificiranje.

Slika 17 Lokalitet Metulum – bivša Osnovna škola
 Izvor: fotografija autora

Jedan od najvećih problema za arheološka istraživanja predstavlja i sistem gradnje starih Japoda. Naime, kako su se za izgradnju nastambi i utvrda služili materijalima koje su nalazili oko sebe, a kako je ovaj kraj bogat šumama, to je u ovom slučaju bilo drvo. No, kako je drvo kao materijal podložno propadanju, nije za očekivati da se pronađu ostaci građevina, nego grnčarije i metala. Ne smije se smetnuti s uma da su Japodi bili vrsni obrađivači metala, što je vidljivo i iz samih artefakata s drugih bolje istraženih lokaliteta (kao na primjer lokalitet pored Prozora).

Mrvoje Vovjodić: Kulturna dobra kao pokretači razvoja lokalne zajednice:
prijedlog plana upravljanja Metulumom – središtem japodske kulture u općini Jospidol

Slika 18 Lokalitet Metulum
Izvor: fotografija autora

Slika 19 Lokalitet Metulum
Izvor: fotografija autora

Slika 20 Lokalitet Metulum
Izvor: fotografija autora

Slika 21 Artefakti s nalazišta
Izvor: fotografija autora

5.1.1. ARHEOLOŠKI PARK MODRUŠ-VINIŠICA – STUDIJA PREDIZVODLJIVOSTI

Vrlo je bitno istaknuti da je općina Josipdol već pokrenula studiju predizvodljivosti za Arheološki park Modruš-Viničica odnosno sanacije, u prvoj fazi, ostataka zidova Starog grada Modruš u općini Josipdol. Na istom lokalitetu namjerava se uspostaviti muzej u zgradi danas znanj kao „žandarmerija“ i znanstveno-istraživački centar za potrebe provođenja daljnjih arheoloških i znanstvenih istraživanja.

Stari grad Modruš je srednjovjekovna tvrđava na istočnim obroncima Velike Kapele, a danas ruševina u južnom dijelu Karlovačke županije. Od 11. stoljeća upravno je sjedište Modruške županije. Vrhunac je dosegao u 14. i 15. stoljeću, kada su u njemu stolovali članovi moćne hrvatske kneževske obitelji Frankopan, i kada je bio biskupsko sjedište. ako je navedeno u samoj studiji: *„Riječ je o jedinstvenom kulturno-turističkom proizvodu koji će na godišnjoj razini znatno povećati broj posjetitelja u općini Josipdol. Većim brojem posjetitelja pozitivno će se utjecati na razvoj i rad turističkih ponuđača u destinaciji i na taj način utjecati na povećanje atraktivnosti Općine u kontekstu Županije, ali i Hrvatske.“*¹⁸ Studija se zasniva na istim idejama, ali je vezana uz obnavljanje Starog grada Modruše. Povezivanjem ova dva projekta zasigurno bi ubrzali i pojednostavili izvlačenje sredstava iz fondova Europske unije, a samim time i ostvarivanje projekata.

5.2. VRIJEDNOST I ZNAČAJ DOBRA

Metulum kao glavni grad Japodske kulture (iako bi to točnije bilo nazvati ga središtem) od izuzetne je vrijednosti kao arheološki i povijesni lokalitet. Kako zapravo većina stanovništva nije upoznata s japodskom kulturom trebao bi predstavljati odskočnu dasku za poticanje ljudi da se više zainteresiraju za raniju povijest naših krajeva, a ne samo za povijest od stvaranja prvih hrvatskih država. Također Metulum kao sam lokalitet nije dovoljno istražen iako predstavlja veliki potencijal u daljnjem istraživanju kulture Japoda, a samim time i predromanskih kultura kontinentalnog dijela Hrvatske. Uz to kako su Japodi graničili s Keltskim narodima, predstavlja i

¹⁸Turkalj, I., Jagnjić, N., (2014) *Arheološki park Modruš-Viničica - faza 1*, Josipdol: KRUTAK d.o.o.

mogućnost detaljnijeg uvida na utjecaj keltske kulture na naše krajeve, tj. može nam pomoći da uvidimo to kuda je taj utjecaj dosežao.

Isto tako nakon pada Metuluma dolazi do romanizacije unutrašnjosti teritorija današnje Hrvatske, pa samim time otvaramo eventualnu mogućnost dodatnih saznanja o životu ljudi planinskog dijela Hrvatske pod rimskom upravom. Uz sve navedeno iz znanstveno-istraživačkog aspekta, ne smijemo zaboraviti i mogući pozitivan utjecaj na lokalnu zajednicu. Uz mogućnost otvaranja novih radnih mjesta, povećava se i turistička ponuda mjesta Jospidol, a isto tako i razvoj OPG-ova u cijelom kraju.

5.3. ZAKONODAVNI OKVIR

Pravni okvir plana upravljanja Metulumom – središtem japodske kulture u općini Jospidol je u Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (NN 69/99, 151/03, 157/03, 100/04, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 98/15, 44/17, 90/18, 32/20). Taj zakon je na snazi od 18.10.2018. godine.

Zakonom o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara se, kako je navedeno u Članku 1., uređuju vrste kulturnih dobara, uspostavljanje zaštite nad kulturnim dobrom, obveze i prava vlasnika kulturnih dobara, mjere zaštite i očuvanja kulturnih dobara, obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, obavljanje upravnih i inspekcijskih poslova, rad i djelokrug Hrvatskog vijeća za kulturna dobra, financiranje zaštite i očuvanja kulturnih dobara, kao i druga pitanja u svezi sa zaštitom i očuvanjem kulturnih dobara.

Isto tako, ovim Zakonom, Članak 1a., osigurava se provedba sljedećih akata Europske unije:

- Uredba Vijeća (EZ) br. 116/2009 od 18. prosinca 2008. o izvozu kulturnih dobara (Kodificirana verzija) (SL L 39, 10. 2. 2009.),
- Provedbena uredba Komisije (EU) br. 1081/2012 od 9. studenoga 2012. za potrebe Uredbe Vijeća (EZ) br. 116/2009 o izvozu kulturnih dobara (SL L 324, 22. 11. 2012.),
- Uredba (EU) br. 1024/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2012. o administrativnoj suradnji putem Informacijskog sustava unutarnjeg tržišta i stavljanju izvan snage Odluke Komisije 2008/49/EZ (»Uredba IMI«), Tekst značajan za EGP (SL L 316, 14. 11. 2012.).

Ovim se Zakonom u pravni poredak Republike Hrvatske prenosi Direktiva 2014/60/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 15. svibnja 2014. o povratu kulturnih predmeta nezakonito iznesenih s državnog područja države članice i o izmjeni Uredbe (EU) br. 1024/2012 (preinaka) (SL L 159, 28. 5. 2014.) kako je izmijenjena Ispravkom Direktive 2014/60/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 15. svibnja 2014. o povratu kulturnih predmeta nezakonito iznesenih s državnog područja države članice i o izmjeni Uredbe (EU) br. 1024/2012 (SL L 147, 12. 6. 2015.).

Nadalje, u Članku 2. se navodi definicija kulturnih dobara i to kao: „pokretne i nepokretne stvari od umjetničkoga, povijesnoga, paleontološkoga, arheološkoga, antropološkog i znanstvenog značenja, te arheološka nalazišta i arheološke zone, krajolici i njihovi dijelovi koji svjedoče o čovjekovoj prisutnosti u prostoru, a imaju umjetničku, povijesnu i antropološku vrijednost“ i samim time Metulum – središte japodske kulture u općini Jospidol ulazi u kategoriju kulturnih dobara.

5.4. SWOT ANALIZA PLANA UPRAVLJANJA LOKALITETOM METULUM

U tablici 2., kao tehnici strateškog planiranja koja definira ključne pozitivne i negativne faktore koji mogu utjecati na projekt, kako vanjske tako i unutarnje, prikazani je skupni pregled SWOT analize.

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none">- Povijesni značaj lokaliteta- Postojanje projekta Arheološki park Modruš-Viničica- Blizina autoceste Zagreb - Split- Željeznička povezanost Josipdola- Blizina drugih atrakcija (Plitvička jezera, Ogulin)- Zainteresiranost lokalne samouprave za projekte- Sposobnost lokalne samouprave u privlačenju sredstava EU	<ul style="list-style-type: none">- Izgradnja lokaliteta od nule- Potreba velikih financijskih sredstava- Potreba sudjelovanja Županije i države u realizaciji projekta i financiranju

PRILIKE	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none">- Stvaranje kulturne ponude općine Josipdol- Razvoj turizma Josipdola i okolice- Razvoj ekonomije – OPG-va- Edukacijske mogućnosti	<ul style="list-style-type: none">- Veliki troškovi- Nezainteresiranost županije i države- Eventualni imovinsko-pravni problem s vlasništvom dijela lokaliteta

Tablica 2. SWOT analiza
Izvor: samostalna izrada autora

Kao jednu od najbitnijih snaga svakako treba istaknuti sposobnost lokalne samouprave u privlačenju sredstava EU. Naime, prema informacijama dobivenim u samoj općini Josipdol, skoro sva sredstva osigurava sama i ne ovisi o proračunu županije. SWOT analiza koja je prikazana može se koristiti kao polazište iz kojeg bi se razvijao projekt. Iz tablice SWOT analize vidljivo je da se kao glavne snage ističu pozicija samog Josipdola koje se nalazi na križanju glavnih puteva koji vode od unutrašnjosti prema moru, kako cestovnih, tako i željezničkih. Isto tako i blizina NP Plitvička jezera koji je svjetski poznat i privlači veliki broj turista. Nadalje, jedna od najvažnijih snaga je svakako sposobnost lokalne samouprave koja se već iskazala u povlačenju sredstava iz EU, te izradom projekta Arheološkog park Modruš-Viničica. Svime iskazanim stvaraju se prilike za razvoj turizma i ekonomije, i to posebice kroz OPG-ove. Također bogatstvom arheoloških i povijesnih lokaliteta stvara se kulturna i edukacijska ponuda.

Naravno, kao i svaki drugi projekt, pa tako i ovaj, izložen je prijetnjama i slabostima. Na prvom mjestu tu su financije. Lokalitet treba početi izgrađivati, tj. uređivati od nule, a to iziskuje velike troškove. Samim time potrebno je u projekt uključiti županiju i državu, a one su tradicionalno nezainteresirane za projekte ove vrste. Također tu treba istaknuti i eventualne imovinsko-pravne probleme s vlasništvom dijela lokaliteta.

5.5. USPOREDBA S DOMAĆIM I MEĐUNARODNIM PRIMJERIMA

U ovom poglavlju biti će riječi o kulturnim lokalitetima kako u Hrvatskoj, tako i u svijetu koji mogu poslužiti kao primjeri dobrog upravljanja, ali i upravljanja koje bi moglo biti daleko

bolje, kao u slučaju Zhoukoudian-a. No, i takav još uvijek predstavlja dobar primjer kojem bi se, barem u početku, trebalo težiti u razvoju lokaliteta Metuluma.

5.5.1. VUČEDOL

Kako se navodi u Hrvatskoj enciklopediji, Arheološki lokalitet Vučedol je iz neolitika i otkrio ga je i izvršio prva sondiranja 1897. godine Josip Brunšmid, direktor Arheološkog muzeja u Zagrebu i prvi profesor arheologije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Vučedolska kultura se pojavljuje prije nekih 5000 godina iako su i u ranijim vremenima lokalitet nastanjivale druge kulture (starčevačka i badenska). U to vrijeme na lokalitetu živi između 2000 i 3000 stanovnika koji su se uglavnom bavili stočarstvom, te je meso goveda činilo približno 85% prehrane. Također na lokalitetu su pronađeni ostaci pastrva koje ne obitavaju u Dunavu, pa je taj nalaz dokaz o širenju vučedolske kulture i u druge krajeve iz kojih su dolazili razni proizvodi. Kultura se proširila i u južnu Mađarsku te sve do današnjeg Slavenskog Broda. Na samom lokalitetu pronađeno je puno ukrašene keramike kao što je i Vučedolska golubica, koja ne samo da predstavlja lokalitet nego je postala i simbol grada Vukovara. Objekti koji su se prije nalazili na lokaciji, uništeni su tijekom Domovinskog rata, tj. prilikom okupacije, te je obnova pokrenuta projektom "Vukovar-Vučedol-Ilok" kako bi se lokalitet uvrstio u turističku ponudu Vukovara a samim time i promociju kulturne baštine.

Kako se navodi na web stranicama arheološkog parka (<http://arheoloskipark.vucedol.hr/>: pristupano 5.8.2021.) projekt Arheološkog parka Vučedol će se sastojati od više aktivnosti koje obuhvaćaju izgradnju, rekonstrukciju i revitalizaciju samog arheološkog lokaliteta, komunalne i ugostiteljske infrastrukture te turističku promociju cijelog zahvata na površini od oko 28,4 ha.

Kao glavni cilj navodi se gospodarska revitalizacija i razvoj grada Vukovara, te Vukovarsko-srijemske županije, a i šire. Kontekst vučedolske kulture namjerava se koristiti kao osnovni motiv za organizaciju aktivnosti, definiranje sadržaja i promocije stručne i studentske razmjene. Kako se navodi postoje tri specifična cilja projekta, a to su:

- 1) Očuvanje arheološkog lokaliteta Vučedol
- 2) Obogaćivanje kulturne (arheološke) i turističke ponude korištenjem kreativnih, inovativnih i tehnološki naprednih rješenja u obrazovanju, prezentaciji i promociji Arheološkog parka Vučedol

- 3) Značajni doprinos društveno-ekonomskom razvoju grada Vukovara i Vukovarsko-srijemske županije poticanjem gospodarskih aktivnosti i otvaranjem novih radnih mjesta, stimuliranjem rada organizacija civilnog društva i poboljšanjem kvalitete života u regiji.

Ukupna vrijednost projekta koji je u realizaciji do 1. lipnja 2022. godine iznosi nešto više od 117 milijuna kuna, od kojih se 85% financira iz bespovratnih sredstava iz Europskih strukturnih i investicijskih fondova. U konačnici, sve navedeno, utjecat će na globalnu vidljivost Arheološkog parka Vučedol kao turističko – kulturne destinacije.

Slika 22 Muzej Vučedolske kulture
Izvor: fotografija autora

Hrvoje Vojvodić: Kulturna dobra kao pokretači razvoja lokalne zajednice:
 prijedlog plana upravljanja Metulumom – središtem japodske kulture u općini Jospidol

Slika 23 Muzej Vučedolske kulture
 Izvor: fotografija autora

Slika 24 Muzej Vučedolske kulture
 Izvor: fotografija autora

5.5.2. HUŠNJAKOVO BRDO

Prema navodima sa službene stranice Muzeja krapinskih neandertalaca, iskapanja na lokalitetu Hušnjakovo brdo, pod nadzorom profesora Dragutina Gorjanovića-Krambergera, poznatog hrvatskog geologa, paleontologa i paleoantropologa, počinju 1899. godine i trajala su šest godina. Tom prilikom otkriven je Krapinski pračovjek (*Homo sapiens neanderthalensis*), i to u pješčenjačkim naslagama špilje visine 8 metra. Pronađeno je približno devet stotina ljudskih fosilnih kostiju, tj. više desetaka jedinki različitog spola te životne dobi od dvogodišnje djece do odraslih osoba od 27 godina. To nalazište predstavlja najbrojniju i najbogatiju zbirku neandertalskog čovjeka prikupljenu na jednom lokalitetu. Uz spomenute ostatke, nađeni su i brojni fosilni ostaci životinja, kao npr. špiljskog medvjeda, sivog vuka, golemog jelena, toploodobnog nosoroga, losa, pragoveđa itd. Više od tisuću komada kamenog oruđa iz starijeg kamenog doba svjedoči o materijalnoj kulturi krapinskog pračovjeka.

Starost ovog bogatog paleontološkog lokaliteta odgovara vremenu od prije 125 000 godina, te je zaštićeno kao prvi paleontološki spomenik prirode u Hrvatskoj (1961.).

Također, smatra se jednim od najbogatijih paleolitskih staništa neandertalskog čovjeka kako u Hrvatskoj tako i u Europi. Povijesno gledajući, lokalitet Hušnjakovo brdo je Odlukom Zemaljskog zavoda za zaštitu prirodnih rijetkosti u Zagrebu 1948. godine, proglašena zaštićenom prirodnom rijetkošću i to kao „polupećina Hušnjakovo kod Krapine i okolica te pećine“.

Šezdesetih godina 20. stoljeća pristupa se detaljnoj stratigrafskoj analizi nalazišta i odredbi kulturnih i faunističkih ostataka, a 1969. godine osnovan je Muzej evolucije u Krapini u zgradi nekadašnjeg Kneippovog lječilišta. Istih godina na lokalitetu su uređene staze, postavljene ograde i klupe za odmor, te se postavljaju rekonstrukcije neandertalaca i životinja koje se i danas nalaze na lokalitetu.

Muzej evolucije je prvi puta za javnost otvoren 1971. godine i fundus je sadržavao geološku, paleontološku i arheološku zbirku. Stalni postav se odnosio na prezentaciju stijena i minerala Hrvatskog zagorja, razvoj života na Zemlji, te razvoj čovjeka s posebnim naglaskom na krapinskog neandertalca. Nalazište je bilo predstavljeno odljevima kostiju neandertalaca, faunističkom fosilnom zbirkom, kamenim oruđem, te dokumentacijom o otkriću. Godine 1993. Muzej postaje vlasništvo Republike Hrvatske.

Novi Muzej krapinskih neandertalaca otvoren je 27. veljače 2010. godine nakon jedanaest godina gradnje. Koliki je utjecaj Novog muzeja na lokalitetu Hušnjakovo brdo na razvoj kulturnog turizma u lokalnoj zajednici najbolje govore brojne nagrade koje je osvajao od svog otvaranja. Samo navodimo najznačajnije od njih: priznanje Turističke zajednice Krapinsko-zagorske županije Zeleni cvijet sa zlatnim znakom za turističku ponudu i zanimljivost u 2010. godini, Povelja Grada Krapine za doprinos promociji Nalazišta krapinskih neandertalaca Hušnjakovo te za značajan doprinos unapređenju kulture i turizma Grada Krapine, Hrvatske turističke nagrade "Anton Štifanić" za izniman doprinos u razvitku turizma Republike Hrvatske za 2010. godinu, zlatno odličje za ukupan program na Hrvatskom salonu inovacija s međunarodnim sudjelovanjem 2011., te kristalna statua i priznanje "Simply the best" koju dodjeljuje Udruga hrvatskih putničkih agencija i časopis "Way to Croatia" u kategoriji Kreativnost i inovacije muzejskih sadržaja.

Uz navedene nagrade, tu su i nominacije za nagradu HTZ-a „Doživi Hrvatsku – oznaka kvalitete u kulturnom turizmu“ u kategoriji - kulturna ustanova 2012., za nagradu Europski muzej godine 2012. te za nagradu HTZ-a „Doživi Hrvatsku – oznaka kvalitete u kulturnom turizmu“ u kategoriji - kulturna ustanova 2012.

Slika 25 Muzej krapinskih neandertalaca
 Izvor: fotografija autora

Slika 26 Muzej krapinskih neandertalaca
Izvor: fotografija autora

5.5.3. ZHOUKOUDIAN

Zhoukoudian „PekingMan Site“ (周口店北京人遗址), špiljski je sustav nedaleko od Pekinga, u okruga Fangshan. Sam način upravljanja lokalitetom se u potpunosti razlikuje od Newgrange-a i u potpunosti je kontroliran od države te ne pruža nikakvu priliku razvoju lokalne zajednice, izuzev zapošljavanja lokalnog stanovništva na poslovima održavanja. Muzej sadrži preko 1.600 izložaka na tri kata. Izloženi su uglavnom fosili pekinškog čovjeka i životinjske kosti. Također pokazuje porijeklo čovjeka u pretpovijesti i prijelaz s čovjekolikog majmuna na čovjeka (što je zapravo arhaičan prikaz, jer se danas smatra da imamo zajedničke pretke, a ne da smo nastali od majmuna).

U člancima koje sam muzej daje na raspolaganje na lokalitetu, a na žalost postoje samo na kineskom jeziku navodi se kako između mnogih arheoloških otkrića na ovom lokalitetu treba istaknuti jedan od prvih primjeraka homoerektusa (*Homo erectus pekinensis*), nazvanog Pekinški čovjek, te sklop kostiju divovske hijene *Pachycrocutabrevirostris*. Zbog različitih interpretacija

dokaza, predloženi datumi kada je Pekinški čovjek naseljavao ovo mjesto jako se razlikuju, ali u periodu od prije 700 000-200 000 godina.

Nalazište prvi je put otkrio Johan Gunnar Andersson 1921. godine, a Otto Zdansky prvi ga je iskopavao 1921. i 1923. godine te pronašao dva ljudska zuba. Kasnije su uslijedila opsežna iskapanja te su u pukotinama u vapnencu koje su sadržavale naslage srednjeg pleistocena pronađeni ostatci 45 jedinki. Isto tako pronađeni su ostaci životinja te alati za sječenje i obradu kamena. Smješteno u onome što je danas poznato pod nazivom Fangshan Global Geopark ovo je nekoć bilo zabačeno mjesto u planinama koje je postalo globalno poznato po bogatstvu drevnih kostiju ljudskih predaka i relikvije koje su ovdje pronađene. Najistaknutiji je poznat kao 'Peking Man'.

Sam muzej Zhoukoudian građevina je s robusnim vanjskim dijelom od kamena i betona, kojim se dočaravaju špilje u kojima su subjekti muzeja živjeli stotinama tisuća godina i koje su udaljene samo nekoliko minuta hoda. Muzej sam po sebi je edukativan i prikazuje usponu čovjeka kroz različite oblike (ovdje su ključni *homo erectus* i rani *homo sapiens*), kao i primjeri kostiju različitih životinjskih oblika ovog područja. Objašnjenja su vrlo dobro sastavljena tako da je i složena znanost također prikazana na razumljiv način. Stvarno mjesto špilje u kojem je pronađena većina izložaka Pekinškog čovjeka udaljeno je desetak minuta hoda. Samo špiljsko područje nudi lijepu šetnju kroz krajolik, ali mogao bi se pronaći neki način da se posjetiteljima pokaže kako se mukotrpno radi korak po korak prilikom arheoloških iskapanja.

Zhoukoudian nam služi kao primjer kako vođenje lokaliteta može otići u „krivom“ smjeru. Naime, sam lokalitet je dobro osmišljen i donekle ostvaren, te je vrlo interesantan kao kulturno-turistička atrakcija, ali nema neki utjecaj na lokalnu zajednicu. Izuzev, što je djelomično pridonio zapošljavanju lokalnog stanovništva na poslovima održavanja. Dakle, sam lokalitet je smješten u okolici Pekinga, u ruralnom okružju te ne postoji neki prihvatljiv smještaj koji bi posjetiocima omogućio zadržavanje u samom mjestu i samim time povećao mogućnost zarade lokalnom stanovništvu. Posjeti su mogući isključivo, ili putem turističkih agencija koje organiziraju poludnevne izlete iz Pekinga do lokaliteta i povratak, što onemogućava razvoj lokalnog stanovništva, ili gradskim i prigradskim prijevozom koji je nemoguće koristiti bez dobrog znanja kineskog jezika i pisma. U stvari, stječe se dojam da lokalitet ima svrhu samog sebe.

Hrvoje Vojvodić: Kulturna dobra kao pokretači razvoja lokalne zajednice:
 prijedlog plana upravljanja Metulumom – središtem japodske kulture u općini Jospidol

Slika 27 Muzej „Pekinskog pračovjeka“
 Izvor: fotografija autora

Slika 28 Muzej „Pekinskog pračovjeka“
 Izvor: fotografija autora

5.5.4. NEWGRANGE

Newgrange koji se nalazi u Irskoj izvrstan je primjer kako se arheološki lokalitet može iskoristiti u turističke svrhe, ali vođen na način održivog turizma. Naime, dolazak do samog lokaliteta moguć je jedino kroz informativno-izložbeni centar (Brú na Bóinne Visitor Centre).

Na stranicama Heritage Ireland je dan slijedeći kratki opis: „Centar za posjetitelje upravo je doživio veliku promjenu, a njegove najsuvremenije izložbe ističu povijest ovih izvanrednih mjesta. Počevši od Centra za posjetitelje, posjet Newgrangeu i Knowthu sada je međusobno povezano iskustvo posjeta”. (*The visitor centre has just undergone a major reimagining and its state-of-the-art exhibitions illuminate the history of these extraordinary places. Starting in the Visitor Centre a visit to Newgrange and Knowth is now a combined interconnected visiting experience.*). Nakon obilaska Centra moguće je pridružiti se organiziranim grupama za odlazak na sam lokalitet koji se nalazi u blizini.

Internet stranica daje osnovne podatke o lokalitetu kao što su: članci, knjige, centar za posjetitelj, informacije o zimskom solsticiju i dr. Također, treba posebno istaknuti da osim informacija kako doći do lokaliteta na stranicama možete dobiti i informacije o smještaju u blizini, što je izvrstan primjer kako jedan takav lokalitet pomaže i ekonomskom napretku i izgradnji lokalne zajednice.

Službene web stranice lokaliteta Newgrange¹⁹ navode kako je 5.200 godina stara grobnica smještena u dolini Boyne na istoku Irske, kojeg su izgradili poljodjelci iz kamenog doba. Knowth i Dowth su slični humci koji je UNESCO, zajedno s Newgrangeom, proglašeno svjetskom baštinom. Na cijelom području nalazi se čak 35 manjih humaka. Uz službene web stranice, i informacije na samom lokalitetu također navode kako je grobnica, tj. humak je promjera 85 metara i visine 13 metara, površine oko 1 hektara. Prolaz dimenzija 19metara vodi u komoru s 3 udubine. Prolaz i komora usklađeni su s izlazećim suncem na zimski solsticiji. Zrake sunca na zimski solsticij kroz prozorčić iznad ulaza prolaze kroz cijeli hodnik i osvjetljavaju komoru.

Newgrange je okružen s rubnjacima, tj. s 97 velikih kamena od kojih su neki ugravirani megalitskim gravurama od kojih je najupečatljiviji ulazni kamen. Kao jedan od najboljih primjera suradnje lokalne zajednice s lokalitetom Newgrange je mogućnost odabira i rezervacije smještaja na njihovim web stranicama. Omogućen je odabir smještaja u većini okolnih mjesta i to od hotela

¹⁹www.newgrange.com

do privatnog smještaja. Također na istim stranicama omogućeno je rezerviranje izleta koji uz ostale lokalitete uključuju i posjet Newgrangu, pa čak i jednodnevne izlete iz Dublina.

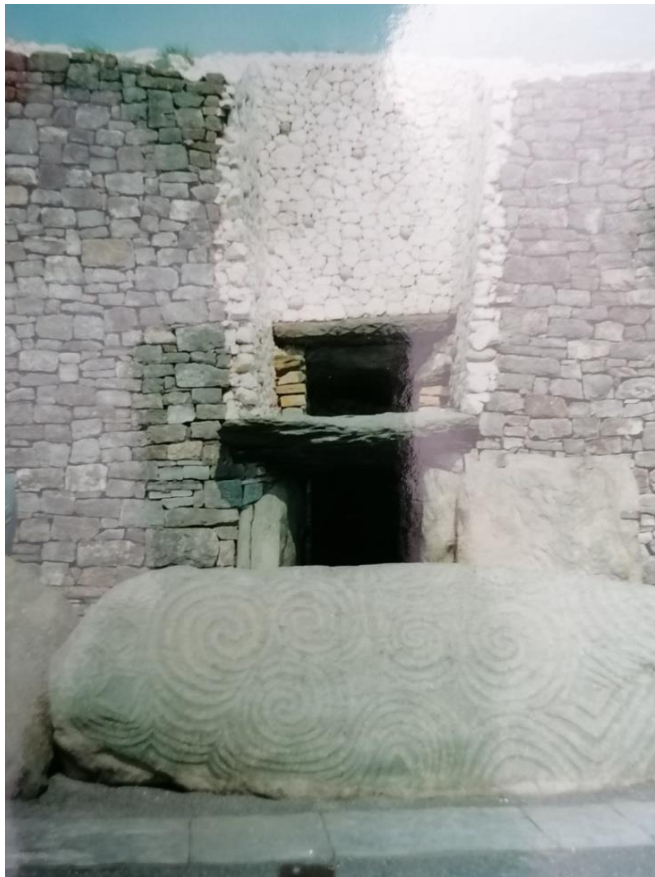
Podatak od više od 200 000 posjetitelja godišnje dobar je primjer kako arheološki lokalitet može biti okidač razvoja kulturnog turizma.

Slika 29 Lokalitet Newgrange
 Izvor: fotografija autora

Arheolozi su Newgrange klasificirali kao „prolaznu“ grobnicu, no Newgrange je sada prepoznat kao mnogo više od toga. Prikladnija klasifikacija bila bi drevni hram, mjesto astrološke, duhovne, vjerske i ceremonijalne važnosti. Nešto kao današnje katedrale, mjesta bogoslužja gdje su uglednici bili sahranjivani kao pitanje prestiža. Količina vremena i radne snage uložene u izgradnju Newgrangea sugerira već tada dobro organizirano društvo sa specijaliziranim skupinama odgovornim za različite aspekte gradnje. Do Newgrange dolazi se kroz centra za posjetitelje Brú na Bóinne.

Hrvoje Vojvodić: Kulturna dobra kao pokretači razvoja lokalne zajednice:
 prijedlog plana upravljanja Metulumom – središtem japodske kulture u općini Jospidol

Slika 30 Lokalitet Newgrange
 Izvor: fotografija autora

Slika 31 Lokalitet Newgrange
 Izvor: fotografija autora

5.6. IZJAVA O MISIJI I VIZIJI

Misija ovog projekta i samog Arheološkog lokaliteta Metulum je edukacija posjetitelja i šire javnosti o Japodskoj kulturi i samoj povijesti, kako Josipdola, tako i cijelog kraja.

Isto tako i samoodrživi ekonomski razvoj cijelog područja temeljen na održivom turizmu.

Vizija ovog projekta i samog Arheološkog lokaliteta Metulum je izgradnja arheološko-muzejsko-edukacijskog centra koji će uz financiranje iz sredstava europske unije pridonijeti popularizaciji kulture i povijesti Japoda.

Također izgradnja centra za posjetitelje po uzoru na međunarodne primjere (npr. Newgrange) te izgradnja reprodukcije načina života Japoda u njihovim naseljima u mjerilu 1:1.

5.7. UPRAVLJAČKE POLITIKE TE CILJEVI I AKTIVNOSTI (PRIJEDLOG ODRŽIVOG RAZVOJA LOKALITETA)

Glavni ciljevi prijedloga plana upravljanja Metulumom – središta japodske kulture u općini Jospidol su:

- a) osnivanje javne ustanove
- b) sređivanje imovinsko-pravnih odnosa
- c) izgradnja muzejsko-informativnog centra (Arheološkog parka)
- d) izgradnja replike Japodskog naselja u mjerilu 1:1
- e) stavljanje muzejsko-informativnog centra na mapu Hrvatske, tj. prezentiranje lokalitet i Arheološkog parka u suradnji s turističkim zajednicama
- f) osiguravanje vlastitog izvora financiranja
- g) razvoj turizma općine Josipdol
- h) razvoj OPG-ova i obrta u općini Josipdol

a) Osnivanje javne ustanove

Kao prvi korak nameće se osnivanje javne ustanove koja će u suradnji s državnim jedinicama uprave voditi cijeli projekt.

Naravno, za ustrojavanje javne ustanove prvo treba odrediti osnivača koji će pripremiti nacrt odluke o osnivanju, te zatim i ostale potrebne radnje (akt, o osnivanju, registraciju itd.)

b) Sređivanje imovinsko-pravnih odnosa

Kako zemljište potrebno za izgradnju lokaliteta nije isključivo u vlasništvu općine, potrebno je izvršiti otkup istoga od privatnih vlasnika. Također Republika Hrvatska treba preuzeti upravljačka prava i skrb na arheološkim lokalitetom i budućim Arheološkim parkom.

c) Izgradnja muzejsko-informativnog centra (Arheološkog parka)

Osiguravanje financija iz sredstava Europske unije, kao na primjer za Pripremu i provedba integriranih razvojnih programa temeljenih na obnovi kulturne baštine kao dio Europskog fond za regionalni razvoj (EFRR). Muzejsko-informativni centar bi se trebao bazirati na dobrim međunarodnim, ali i domaćim, primjerima o kojima smo već govorili u ovom radu.

d) Izgradnja replike Japodskog naselja u mjerilu 1:1

Kako bi se potaknuo interes šire javnosti za Arheološki park, potrebno je što slikovitije predstaviti Japodsku kulturu. U tu svrhu potrebna je izgradnja replike Japodskog naselja u mjerilu 1:1. Kao primjer možemo uzeti *Xinle Archaeological Park* u gradu *Shenyang-u* u NR *Kini* gdje su rekonstruirali naselje i život neolitičke kulture.

Slika 32 Xinle *Archaeological Park*
Izvor: fotografija autora

Slika 33 Xinle *Archaeological Park*
Izvor: fotografija autora

e) Stavljanje muzejsko-informativnog centra na mapu Hrvatske

U ovom segmentu se kao prioritet nameće suradnja s Hrvatskom turističkom zajednicom te s Turističkom zajednicom karlovačke županije kako bi se što kvalitetnije prezentirao lokalitet i Arheološki park. Isto tako trebalo bi organizirati razvoj suvenira koji bi bio prepoznatljiv, te bi ga javnost odmah povezivala s lokalitetom. Kao dobar primjer možemo uzeti *Vučedolsku golubicu*.

f) Omogućavanje vlastitog izvora financiranja

Vlastiti izvor financiranja ostvarivao bi se prodajom ulaznica i suvenirnicom u kojoj bi se mogli kupovati suveniri vezani uz lokalitet. Dio suvenira treba zaštititi „TM“, a dio ostaviti za slobodnu prodaju kako bi i na taj način Arheološki park bio prezentiran (ako se neki suvenir pojavljuje u cijeloj Hrvatskoj, ljudi će se zainteresirati o čemu se radi. Na taj način dobiva se besplatna reklama usmenom predajom). Također u budućnosti, proširenjem centra može se unaprijediti ponuda, npr. restaurant, caffee, itd.

g) Razvoj turizma općine Josipdol

Sama izgradnja Arheološkog parka na lokalitetu nedvojbeno bi pozitivno utjecalo na sam turizam. Općina Josipdol našla bi se na turističkoj mapi Hrvatske te bi time rasla i potreba za smještanim kapacitetima te uslužnim djelatnostima. Nedvojbeno to bi utjecalo i na povećanje zaposlenosti lokalnog stanovništva i financijsku stabilnost.

h) Razvoj OPG-ova i obrta u općini Josipdol

Uz sam turizam, rasla bi i potreba za lokalnim proizvodima, kako po pitanju hrane tako i drugih usluga. Moguća je i izrada suvenira kojima bi se opskrbljivala suvenirnica Arheološkog parka. Sve što je moguće proizvesti u lokalnoj zajednici smanjuje cijenu proizvoda i potiče ekonomsku dobit kraja.

6. MOGUĆNOST RAZVOJA KULTURNOG TURIZMA U OKRUŽENJU JOSIPDOLA

Kako smo već ranije spomenuli, korištenje lokaliteta Metuluma uvelike može pridonijeti gospodarskom napretku Josipdola. Ne samo kroz zapošljavanje lokalnog stanovništva na održavanju lokaliteta, nego i kroz uključivanje lokalne zajednice u pružanju turističkih usluga posjetiteljima, posebice kroz OPG-ove. Samim uključivanjem zajednice pridonosimo održivom razvoju.

Kako smo već naveli postoje tri aspekta održivog razvoja, ekološki, gospodarski i društveni. Korištenjem lokaliteta Metuluma moguće je ispuniti sva tri uvjeta, naime gospodarski uvjet smo već spomenuli, a ekološki uvjet moguće je ispuniti upravo proizvodnjom domaćih proizvoda tj. na tradicionalan način. Samim time, svojom autentičnošću, proizvodi će privući pažnju posjetitelja, a posebice jer sve više se kod ljudi budi svijest o bitnosti ekoloških proizvoda.

Na kraju, društveni aspekt se postiže uključivanjem zajednice u cjelokupan proces putem savjetovanja, pa i suodlučivanja. Ljudi koji gospodarski ovise o projektu itekako su zainteresirani da on uspije i svojim sugestijama mogu pridonijeti širem sagledavanju istog, a time i smanjivanju mogućnosti grešaka uzrokovanih jednodimenzionalnog pogleda na projekt.

Jedna od ideja vodilja ovog rada je i mogućnost proširenja kulturnog turizma i na ostale općine u regiji. Tako na primjer već imamo početke razvoja održivog turizma u gradu Ogulinu koji se nalazi na samo desetak kilometara. Njihova ideja turizma baziranog na bajkama i rođenju Ivane Brlić-Mažuranić je za svaku pohvalu. No za razvoj cijelog kraja neophodna je turistička ponuda koja će turiste zadržati nekoliko dana kako bi to pridonijelo razvoju smještajnih kapaciteta, uslužnih djelatnosti i ostalih ponuda OPG-ova. Na primjer škola jahanja, planinarenja na obližnji Klek.

Cijelo područje koje okružuje Josipdol pogodno je za aktivan odmor i odmor u prirodi jer obiluje svježim i čistim zrakom, livadama, šumama vrlo pogodnima kako za šetnju, tako i za bicikliranje. Također jedna od prednosti je i zanimljiva gastronomska ponuda. Za primjer citiramo internetsku stranicu općine Josipdol: „*U Josipdolu se jede prirodno i zdravo. Osim slasne janjetine, jeste li čuli za modruški krumpir ispod peke, ogulinsko zelje sa buncekom, domaće*

žgance, smisan kruh i domaći grah? Sjajna je ponuda lovačkih specijaliteta; nagrađivana jela od vepra, srneće divljači i medvjeda. ²⁰

Također izvrsna povezanost cestovnom i željezničkom infrastrukturom s gradom Zagrebom, Primorjem, a preko Like i dalje do Dalmacije daje potencijal za uspješan razvoj ovog kraja. Ne zaboravimo da su i Plitvička jezera na 70-ak kilometara, te ovom kraju to daje još jednu prednost, a to je da budu odskočna stanica za posjet svjetski poznatom Nacionalnom parku.

Na kraju ovog poglavlja treba istaknuti da važnu ulogu u cjelokupnom projektu lokaliteta Metulum ima i edukacija stanovništva. Potrebno je putem lokalnih okupljanja i prezentacija projekta upoznati i, nadalje, educirati ljude o važnosti projekta i njegovog utjecaja na lokalnu zajednicu, kako u gospodarskom, tako i kulturnom pogledu. Jednom riječju, treba probuditi svijest stanovništva o važnosti održivog kulturnog turizma.

Svi preduvjeti su tu, blizina, mogućnost kulturne ponude, priroda. Samo ih treba znati isplanirati i iskoristiti.

²⁰<https://josipdol.hr/josipdol/turizam>

7. ZAKLJUČAK

U ovom radu autor je iznio promišljanje o kulturnim dobrima kao pokretačima lokalne zajednice kroz prijedlog plana upravljanja Metulumom – središtem japodske kulture u općini Josipdol. Kao osnovna nit vodilja korištena je činjenica da treba široj publici približiti japodsku kulturu, te iskoristiti lokalitet Metulum za razvoj održivog turizma u općini Josipdol. Ne samo da je lokalitet od iznimne arheološke važnosti nego i njegova povezanost s carem Oktavijanom predstavlja potencijal na koje se može graditi kulturni (povijesni) turizam.

Također izvrsna prometna povezanost, kako cestovna, tako i željeznička s unutrašnjošću i obalom još više pruža mogućnost povoljnog razvoja projekta.

U isto vrijeme realizacija projekta uvelike bi pomogla lokalnom stanovništvu u razvoju obrta i OPG-ova te samim time i ekonomskom rastu unutar zajednice.

Na teritoriju Republike Hrvatske imamo velik broj ne iskorištenih lokaliteta, koji se mogu iskoristiti u slične svrhe, na dobrobit lokalnih zajednica. Samo treba znati „prodati priču“. Najbolji primjer iz inozemstva koji dočarava ovu ideju je „Julijina kuća“ u Veronu, gdje stotine tisuća ljudi, svake godine, dolazi vidjeti kuću u kojoj je živjela fiktivna osoba. Zapravo dolaze vidjeti „priču“! Učeći iz pozitivnih primjera i koristeći njihova iskustva, kako u Hrvatskoj, tako i u inozemstvu, uz iskorištavanje fondova Europske unije otvaranje ovog arheološkog parka na lokalitetu zasigurno bi u budućnosti otvorilo nova radna mjesta i donekle zaustavilo iseljavanje stanovništva. Barem iz ovog dijela naše domovine.

8. IZJAVA

Izjava o autorstvu završnog rada i akademskoj čestitosti

Ime i prezime studenta: Hrvoje Vojvodić

Matični broj studenta: 0234059429

Naslov rada: Kulturna dobra kao pokretači razvoja lokalne zajednice: prijedlog plana upravljanja Metulumom – središtem japodske kulture u općini Jospidol

Pod punom odgovornošću potvrđujem da je ovo moj autorski rad čiji niti jedan dio nije nastao kopiranjem ili plagiranjem tuđeg sadržaja. Prilikom izrade rada koristio sam tuđe materijale navedene u popisu literature, ali nisam kopirao niti jedan njihov dio, osim citata za koje sam naveo autora i izvor te ih jasno označio znakovima navodnika. U slučaju da se u bilo kojem trenutku dokaže suprotno, spreman sam snositi sve posljedice uključivo i poništenje javne isprave stečene dijelom i na temelju ovoga rada.

Potvrđujem da je elektronička verzija rada identična onoj tiskanoj te da je to verzija rada koju je odobrio mentor.

Datum

Potpis studenta

9. POPIS LITERATURE

9.1. KNJIGE I RADOVI

- 1) Antolović, J. (1999). *Ekonomsko vrednovanje graditeljske baštine*. Zagreb: Mikrorad
- 2) Balen-Letunić, D. (2004). *Ratnici na razmeđu istoka i zapada, Starije željezno doba u kontinentalnoj Hrvatskoj* (katalog izložbe/exhibition catalogue).
- 3) Balen-Letunić, D. (2006) *Japodi*, Ogulin: Matica hrvatska ogranak Ogulin
- 4) Biočić, A. (2018). *Modruški zbornik, god. 9 i 10, Katedra Čakavskog sabora Modruše, Modruš, 2017., 220 str.. Croatica Christiana periodica, 42 (82), 183-183. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/219560>*
- 5) Đopa, J. (2016). *Izazovi razvoja održivog kulturnog turizma* (Master's thesis). Retrieved from <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:035323>
- 6) EAHTR. (2006). *Guidelines for Sustainable Cultural Tourism in Historic Towns and Cities*, Norwich, European Association of Historic Towns and Regions, <http://www.historic-towns.org>
- 7) Everitt, A. (2006). *Augustus: The Life of Rome's First Emperor*, Random House
- 8) Geiger Zeman, M., Zeman, Z. (2010) *Uvod u sociologiju (održivih) zajednica*. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar
- 9) Hardin, G. (1968). *The tragedy of the commons: the population problem has no technical solution; it requires a fundamental extension in morality.* science, 162(3859), 1243-1248.
- 10) Harris, J. (2003): *Sustainability and sustainable development*, International Society for Ecological Economics Internet Encyclopaedia of Ecological Economics, str. 1-12.
- 11) Jelinčić, D.A. (2010). *Kultura u izlogu: kratki vodič za upravljanje kulturnim dobrima*.
- 12) Kilipiris, F. (2005). *SUSTAINABLE TOURISM DEVELOPMENT AND LOCAL COMMUNITY INVOLVEMENT*. *Tourism and hospitality management*, 11 (2), 27-39. <https://doi.org/10.20867/thm.11.2.3>
- 13) Luger, K. And Ripp, M, (2020). *World Heritage, Place Making and Sustainable Tourism – Towards integrative approaches in Heritage Management*, Studienverlag

- 14) Luger, K. And Ripp, M. (2020). World Heritage, Place Making and Sustainable Tourism – Towards integrative approaches in Heritage Management, Publisher: Studienverlag
- 15) Mankiw, N.Gregory (2015). *Principles of Economics (7th ed.)*. USA: Cengage Learning, Inc.
- 16) Matečić, I. Specifičnosti procesa vrednovanja materijalne Kulturne baštine u turizmu. Acta Turistica, 2016(28)
- 17) Milotić Bulić, L. (2018). Proces zaštite kulturne materijalne baštine uz navođenje primjera. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile
- 18) Musa, A. (2018). Forum za javnu upravu. Izazovi upravljanja javnim dobrima. Institut za javnu upravu. Zagreb.
- 19) Pletikosić, M. i Tafra-Vlahović, M. (2019). SUSTAINABLE DEVELOPMENT ON THE LOCAL COMMUNITY LEVEL. International journal of multidisciplinary in business and science, 5 (7), 25-33. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/220179>
- 20) Radman, Z. (2009) Utjecaj različitih modela građanstva na rezultate politike upravljanja prostorom u jadranskim regijama. Politička misao, 46(4), pp. 223-230 (226-227).
- 21) Raunig, B. (2004). Umjetnost i religija prahistorijskih japoda. Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine Sarajevo.
- 22) Smith, Adam. (2015.) *The Wealth of Nations: A Translation into Modern English*, Industrial Systems Research
- 23) Smith, B. i Ripp, M., (2020) *Guidelines for Sustainable Cultural Tourism*, Studinverlag
- 24) Špigl Uhl, K., Šoić, V. (2020) *Idejno urbanističko-arhitektonsko rješenje dijela Gornjeg Modruša s arheološkim centrom – I dio*
- 25) Turkalj, I., Jagnjić, N., (2014) *Arheološki park Modruš-Viničica - faza I*, Josipdol: KRUTAK d.o.o.
- 26) Vranković, A.(2000). Vučedolski Orion i najstariji europski kalendar, Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva, 3/2000., str. 155-159
- 27) Wilkes, J.J. (1969). Dalmatia. Routledge London

9.2. INTERNETSKI IZVORI

- 1) Arheološki muzej Zagreb. 2021. Japodi. <https://amz.hr/hr/virtualni-muzej/vodici-kroz-stalni-postav/pretpovijest/japodska-kultura/nastanak-i-razvoj/>
- 2) Britannica (n.d.), Encyclopedia Britannica, <https://www.britannica.com/>
- 3) CEC (n.d.), *Community Empowerment Collective*, <http://cec.vcn.bc.ca/cmp>
- 4) Community Empowerment Collective. <http://cec.vcn.bc.ca/cmp> pristupano 10.05.2021
- 5) EAHTR. (2006). Guidelines for Sustainable Cultural Tourism in Historic Towns and Cities, Norwich, European Association of Historic Towns and Regions, <http://www.historic-towns.org>
- 6) EAHTR. (2020). Smjernice za održivi kulturni turizam. <http://www.historic-towns.org/good-practice/>
- 7) EAHTR. Europsko udruženje povijesnih gradova i regija. <http://www.historic-towns.org> pristupano 01.09.2021.
- 8) Heritage Ireland (n.d.), *Brú na Bóinne Visitor Centre (Newgrange and Knowth)*, <https://heritageireland.ie/visit/places-to-visit/bru-na-boinne-visitor-centre-newgrange-and-knowth/>
- 9) *Hrvatska enciklopedija*. 2021. Japodi. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb. <https://enciklopedija.hr>
- 10) *Hrvatska enciklopedija*. 2021. Lokalna zajednica. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb. <https://enciklopedija.hr>
- 11) *Hrvatska enciklopedija*. 2021. Vučedol. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb. <https://enciklopedija.hr>
- 12) ICOMOS. (1999). *International cultural tourism charter, Managing Tourism at Places of Heritage Significance*, https://www.icomos.org/charters/tourism_e.pdf
- 13) Karlovačka županija (n.d.), *Legenda o Metulumu – hrvatskoj Masadi*, <https://visitkarlovacounty.hr/legenda-o-metulumu-hrvatskoj-masadi>
- 14) Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije - <https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-1939/nacionalni-programi-417/program-odrzivog-razvoja-lokalne-zajednice/4420> pristupano 10.07.2021.

- 15) Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije (n.d.), *Program održivog razvoja lokalne zajednice*, <https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-1939/nacionalni-programi-417/program-odrzivog-razvoja-lokalne-zajednice/4420>
- 16) Muzej krapinskih neandertalaca – Muzeji hrvatskog zagorja(n.d.), Muzej krapinskih neandertalaca, <http://mkn.mhz.hr/hr/>
- 17) Muzej vučedolske kulture (n.d.), *Muzej vučedolske kulture*, <http://vucedol.hr/hr/>
- 18) Newgrange (n.d.), *Newgrange Stone Age Passage Tomb – Boyne Valley, Ireland*, www.newgrange.com
- 19) Općina Josipdol (n.d.). Službene stranice Općine Josipdol, <https://josipdol.hr>
- 20) Službene stranice Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske. (n.d.).Kulturna baština. <https://www.min-kulture.hr/> pristupano 01.09.2021.
- 21) Službene stranice Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske. (n.d.).Kulturna baština. Preuzeto s <https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna-bastina/349>
- 22) Svjetska turistička organizacija. <https://www.unwto.org/tourism-and-culture> pristupano 15.07.2021.
- 23) Turistička zajednica Josipdol. (n.d.). <https://tzo-josipdol.hr/>

9.3. ZAKONI I DRUGI PROPISI

- 1) Zakon o očuvanju kulturnih dobara, *Narodne novine* 69/99, 151/03, 157/03, 100/04, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 98/15, 44/17, 90/18, 32/20, 62/20.
- 2) Ustav Republike Hrvatske. <https://www.zakon.hr/z/94/Ustav-Republike-Hrvatske>. pristupano 10.04.2021.

10. POPIS SLIKA I TABLICA

10.1. SLIKE

Slika 1 Grb Josipdola	25
Slika 2 Zastava Josipdola	25
Slika 3 Prikaz Japodske ženske nošnje	28
Slika 4 Japodski artefakti	29
Slika 5 Japodski artefakti	30
Slika 6 Japodski artefakti	31
Slika 7 Iskapanja	32
Slika 8 Japodski artefakti	32
Slika 9 Japodski artefakti	32
Slika 10 Japodski artefakti.....	32
Slika 11 Karta Rimskog pohoda	33
Slika 12 Karta opsade Metuluma	34
Slika 13 Iskapanja na lokalitetu	37
Slika 14 Iskapanja na lokalitetu	38
Slika 15 Iskapanja na lokalitetu	38
Slika 16 Lokalitet Metulum	39
Slika 17 Lokalitet Metulum – bivša Osnovna škola	40
Slika 18 Lokalitet Metulum	41
Slika 19 Lokalitet Metulum	41
Slika 20 Lokalitet Metulum	42
Slika 21 Artefakti s nalazišta	42
Slika 22 Muzej Vučedolske kulture	48
Slika 23 Muzej Vučedolske kulture	49
Slika 24 Muzej Vučedolske kulture	49
Slika 25 Muzej krapinskih neandertalaca	51
Slika 26 Muzej krapinskih neandertalaca	52
Slika 27 Muzej „Pekinškog pračovjeka“	54

Slika 28 Muzej „Pekinškog pračovjeka“	54
Slika 29 Lokalitet Newgrange	56
Slika 30 Lokalitet Newgrange	57
Slika 31 Lokalitet Newgrange	57
Slika 32 Xinle <i>Archaeological Park</i>	60
Slika 33 Xinle <i>Archaeological Park</i>	60

10.2. **TABLICE**

Tablica 1 Zaštićena područja u Karlovačkoj županiji	24
Tablica 2 SWOT analiza	46

ŽIVOTOPIS

EUROPEAN
CURRICULUM VITAE
FORMAT

OSOBNI PODACI

Ime i prezime	Hrvoje Vojvodić
Adresa	Javorovac 1
Mobitel	091 9052 107
Elektronička pošta, Web adresa	hhvojvodi@yahoo.com
Državljanstvo	Hrvatsko
Datum rođenja	17. rujna 1970.
Bračni status	Oženjen (bez djece)

RADNO ISKUSTVO

od - do	2019 -
Ustanova zaposlenja	Ministarstvo unutarnjih poslova RH , Zagreb, Hrvatska
Naziv radnog mjesta	Šef smjene u Odjelu za prijavnništvo i osobne isprave
Područje rada	Putovnice, Vozačke dozvole
od - do	2015 – 2018
Ustanova zaposlenja	ASIA d.o.o. , Zagreb, Hrvatska
Naziv radnog mjesta	Administrator
Područje rada	Administracija
od - do	2013 – 2015
Ustanova zaposlenja	Infinito Ltd , Shenzhen, NR Kina / Hong Kong
Naziv radnog mjesta	Manager
Područje rada	Kontrola kvalitete, Management, Marketing
od - do	2010 – 2013
Ustanova zaposlenja	One2play , Zagreb, Hrvatska
Naziv radnog mjesta	Manager
Funkcija	Voditelj ureda u NR Kini sa sjedištem u Shenzhenu
Područje rada	Management, Kontrola kvalitete, Financije, Komunikacija s dobavljačima

Hrvoje Vojvodić: Kulturna dobra kao pokretači razvoja lokalne zajednice:
prijedlog plana upravljanja Metulumom – središtem japodske kulture u općini Jospidol

od - do	2009 – 2010
Ustanova zaposlenja	Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija RH, Zagreb, Hrvatska
Naziv radnog mjesta	Stručni referent
Funkcija	Službenik
Područje rada	Uprava za potporu procesu pristupanja RH EU
od - do	2004 – 2009
Ustanova zaposlenja	Ministarstvo vanjskih poslova RH, Veleposlanstvo Republike Hrvatske u NR Kini, Beijing, NR Kina
Naziv radnog mjesta	Administrativni referent
Funkcija	Službenik
Područje rada	Konzularni odjel, Odjel financija, Odjel za kulturnu suradnju, Sigurnost
od - do	1996 – 2004
Ustanova zaposlenja	Ministarstvo vanjskih poslova RH, Zagreb, Hrvatska
Naziv radnog mjesta	Stručni referent
Funkcija	Službenik
Područje rada	Ured glasnogovornika, Odjel za informiranje, Odjel za tehničko održavanje, Uprava za IT tehnologiju i sigurnost
od - do	1991 – 1996
Ustanova zaposlenja	Ministarstvo unutarnjih poslova RH, Zagreb, Hrvatska
Naziv radnog mjesta	Ovlaštena službena osoba
Područje rada	Sigurnost
od - do	1990 – 1991
Ustanova zaposlenja	HINA, Zagreb, Hrvatska
Naziv radnog mjesta	Slobodni novinar
Područje rada	Izvjestiteljsko novinarstvo

ŠKOLOVANJE

Datum	2009.
Mjesto	Zaprešić
Ustanova	Visoka škola za poslovanje i upravljanje "Baltazar Adam Krčelić"
Zvanje	Stručni prvostupnik ekonomije
Datum	1989.
Mjesto	Zagreb

Hrvoje Vojvodić: Kulturna dobra kao pokretači razvoja lokalne zajednice:
prijedlog plana upravljanja Metulumom – središtem japodske kulture u općini Jospidol

Ustanova	PTT Obrazovni Centar
Zvanje	Elektroničar telekomunikacija

**OSOBNJE VJEŠTINE I
KOMPETENCIJE**

Materinji jezik	Hrvatski
-----------------	----------

Strani jezici

Jezik	Engleski	Francuski	Španjolski	Kineski
Govori	Da	slabo	slabo	slabo
Piše	Da	slabo	slabo	Ne
Čita	Da	slabo	slabo	Ne

SOCIJALNE VJEŠTINE I KOMPETENCIJE	Srdačan i taktičan u ophođenju s kolegama i strankama. Lako se uklapa u timski rad. Komunikativan. Poštiva multikulturalnost uz očuvanje vlastite individualnosti.
--	--

TEHNIČKE VJEŠTINE I KOMPETENCIJE	Uporaba kompjutera, fotografija, ronitelj - Advance Open Water.
---	---

PUBLIKACIJE, IZLOŽBE I NAGRADE	<ul style="list-style-type: none"> - <i>“Embraced by the Dragon” foto monografija (2011. China Intercontinental Press)</i> - <i>Više nagrada na međunarodnim natjecanjima za fotografiju “Beijing in the Eyes of Foreigners” (2009 – 2013)</i> - <i>Dvije skupne izložbe fotografija u Zagrebu i Zadru</i> - <i>“The Water of Life – A Tasting Guide to Scotch Whisky” - prva knjiga o Whisky-u na kineskom jeziku (2017. SPM)</i> - <i>“The Water of Life - A Tasting Guide to Islay Whisky” - druga knjiga o Whisky-u na kineskom jeziku (2021. SPM)</i>
---	---

DODATNI PODACI	Nositelj Spomenice Domovinskog rata 1991-1992
-----------------------	---

INTERESI	Putovanja, Fotografija, Kendo
-----------------	-------------------------------

VOZAČKA DOZVOLA	Da (A i B kategorija)
----------------------------	-----------------------

PRIVITCI	
-----------------	--

VLASTORUČNI POTPIS
